

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання
Кафедра теоретичної психології

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»
Юлії ГРАБОВСЬКОЇ
4 курсу заочної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ольга БОРИСЮК

Рецензент:
кандидат психологічних наук, доцент
Оксана ХРИСТУК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
« ___ » _____ 2024 р., протокол № ___
Завідувач кафедри теоретичної психології
доктор психологічних наук, професор
_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Грабовська Ю.Р. Психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів-психологів.

У першому розділі здійснено теоретичний огляд поняття мотивації професійного навчання: проаналізовано основні підходи до визначення поняття мотивації, розглянуто теоретичні аспекти психологічних факторів мотивації студентів-психологів, охарактеризовано особливості впливу мотивації на вибір та розвиток професійної кар'єри психолога.

Другий розділ містить характеристику вибірки та методик згідно яких здійснено емпіричне вивчення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів. Зокрема досліджено психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів-психологів, психологічні особливості навчальної мотивації студентів, психологічні особливості професійної мотивації психологів.

На основі теоретичного та практичного дослідження обґрунтовано та зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: психологія, студенти-психологи, мотивація, професійне навчання студентів, мотивація до навчання

ABSTRACT

Grabovska J.R. Psychological features of motivation for professional training of psychologist-students.

In the first chapter, a theoretical overview of the concept of motivation of professional training was carried out: the main approaches to the definition of the concept of motivation were analyzed, the theoretical aspects of the psychological factors of the motivation of psychology students were considered, the peculiarities of the influence of motivation on the choice and development of the professional career of a psychologist were characterized.

The second section contains the characteristics of the sample and the methods according to which the empirical study of the psychological features of

the motivation for professional training of psychology students was carried out. In particular, psychological features of motivation for professional training of psychology students, psychological features of educational motivation of students, psychological features of professional motivation of psychologists were investigated.

On the basis of theoretical and practical research, appropriate conclusions were substantiated and made.

Key words: psychology, students, student psychologists, motivation, professional training of students, motivation to study

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	8
1.1. Основні підходи до визначення поняття мотивації.....	8
1.2. Теоретичні аспекти психологічних факторів мотивації студентів психологів.....	13
1.3. Вплив мотивації на вибір та розвиток професійної кар'єри психолога...	18
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	24
2.1. Опис методології дослідження.....	24
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	33
2.3. Методика підвищення мотивації студентів до професійного навчання.....	42
2.4. Результати формувального експерименту.....	49
Висновки до розділу 2.....	55
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Мотивація до професійного навчання є дуже важливою для студентів. На стадії професійного навчання йде пристосування індивіда до професії, уточнюються професійні очікування, переглядаються причини інтересу до обраної професії із зовнішніх атрибутів – на функціональний зміст. Для успішного та цікавого процесу вчення важливо сформувати мотив, тобто фактор, який стимулюватиме навчальну дійсність. Мотивами є складні динамічні системи, у яких здійснюються вибір та прийняття рішень, аналіз та оцінка вибору.

Студенти-психологи часто стикаються зі зростаючими вимогами суспільства на ринку праці. Ці вимоги не обмежуються тільки теоретичними знаннями. Швидкий розвиток технологій, зміни в підходах до психологічної практики та загальна конкурентність у сфері вимагають від них постійного оновлення та розвитку. Мотивація до професійного навчання дозволяє студентам розвивати необхідні навички та уміння для успішної практичної роботи.

Проте, науковий базис вивчення теми психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів психологів практично відсутній, що унеможлиблює здійснення практичного та теоретичного пошуку варіантів виходу із даної проблеми.

На противагу, вивчення цієї теми є актуальним і важливим напрямом досліджень, оскільки мотивація до професійного навчання студентів є внутрішньою побудовою, що приводить до пошуку знань та навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. Вона є внутрішнім прагненням до саморозвитку, освоєння нового, і визначається індивідуальними цілями, цінностями та особистісними переконаннями студента. До того ж, мотивація до професійного навчання сприяє активному залученню до навчального процесу, розвитку творчих здібностей та формуванню компетентностей, необхідних для успішного фахівця в обраній

сфері. Цей фактор визначає готовність і самостійність студента в процесі навчання та впливає на його подальший професійний шлях.

Отже, мотивація студентів-психологів до професійного навчання є актуальною і значущою психолого-педагогічною проблемою, оскільки її вивчення надає унікальний інсайт в динаміку формування та розвитку мотивації в області психологічної освіти. Враховуючи постійні зміни в сучасному суспільстві, важливо розкрити, які аспекти мотивації впливають на готовність студентів-психологів до професійного росту та вивчення нових підходів.

Таким чином, науковий простір потребує розширення науково-аналітичних даних стосовно даної тематики та її життєдіяльності в науковій сфері. Неухильно зростаючий потенціал специфіки особливостей мотивації студентів-психологів до професійного навчання, продиктований різними соціальними, педагогічними та психологічними ситуаціями, їх недостатня вивченість сучасною гуманітарною наукою обумовлюють актуальність теми дослідження: *«Психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів психологів»*.

Сучасний стан досліджуваної проблеми. Одним із засновників наукового розгляду поняття «мотивація» можна вважати Фредеріка Вінслоу Тейлора. Поняття мотивації досліджували такі науковці, як О. Крушельницька, Д. Мельничук, В. Осовська, О.Юшкевич, Й. Завадський, С. Занюк, В. Сладкевич, Л. Мельник, Є. Іллін, Ж. Андрійченко. Психологічні аспекти мотивації вивчали В. Климчук, С. Занюк, С. Канюк, О. Струкова, С. Парфілова тощо. Дослідження особливостей мотивації студентів у навчальній діяльності вивчали В. Климчук, М. Алексеєва, А. Маркова, О. Тапалова, О. Гилюн, О. Кокун, М. Мишишин, Л. Сердюк, Н. Альохіна, О. Кочарян, Г. Апалат, О. Максимова, І. Зайцева тощо. Поняття мотиву досліджували такі науковці, як: С.Шапіро, Н. Іванова, М. Густяков, О. Струкова, Т. Меденцова. Особливості мотивації до навчання у студентів-

психологів вивчали Н. Антонова, Ж. Вірна, С. Кузікова, Ф. Подшивайлов, І. Баклицький, Л. Бондар, О. Гавриленко, Н. Іванова.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів-психологів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати основні підходи до визначення поняття мотивації.
2. Проаналізувати теоретичні аспекти психологічних факторів мотивації студентів психологів.
3. Охарактеризувати особливості впливу мотивації на вибір та розвиток професійної кар'єри психолога.
4. Здійснити емпіричне вивчення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів.
5. Запропонувати методику підвищення мотивації студентів до професійного навчання.
6. Представити результати формувального експерименту.

Об'єкт дослідження: мотивація до професійного навчання.

Предмет дослідження: психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів-психологів.

Методи дослідження. *Теоретичні:* методи теоретичного дослідження (моделювання, типологічний метод) аналіз літератури, спостереження, описовий метод, психодіагностичні методики, аналіз та синтез наявної дослідницької бази, тлумачення та інтерпретації теоретичних даних.

Емпіричні методи: з метою дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів було використано методику вимірювання самооцінки (автори Т.В. Дембо, С.Я. Рубінштейн), методику для діагностики навчальної мотивації студентів (автори А.А. Реан та В.А. Якунін, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої), «Опитувальник професійної мотивації психологів» (автори: О.В. Мікляєва, П.В. Румянцева, О.С.

Тужикова, І.О. Тупіцина), «Багатофакторний опитувальник Кеттелла» (автор Р.Б. Кеттелл).

База дослідження: вибірка становила 30 студентів 1 курсу НаУ «Острозька академія» спеціальності «Психологія».

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в оригінальності досліджуваної теми, оскільки вивчення теоретичних аспектів мотивації дозволяє ідентифікувати ключові фактори, які впливають на внутрішній побудові студентів-психологів, мотивуючи їх до вивчення та вдосконалення в обраній галузі, а практичне дослідження психологічних особливостей мотивації студентів-психологів до професійного навчання розкриває фактори, які визначають готовність студентів-психологів до професійної діяльності, допомагаючи визначити ключові компетенції та якості для успішної практики. Загалом, теоретичне уявлення про мотивацію до професійного навчання в контексті психології студентів сприяє поглибленню знань у галузі освітньої психології та створенню основи для практичних застосувань у педагогічному процесі.

Практична цінність. Дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів має значну практичну цінність з кількох причин:

1) розуміння особливостей мотивації дозволяє адаптувати навчальні програми до потреб кожного студента, сприяючи більш ефективному засвоєнню матеріалу та розвитку важливих професійних навичок;

2) результати дослідження визначають оптимальні педагогічні методи та підходи, спрямовані на стимулювання мотивації студентів-психологів до активного професійного навчання.

Враховуючи актуальність теми розвитку досліджень в галузі психології і конкретного напрямку з досліджень особливостей психологічної мотивації до професійного навчання студентів-психологів, наукові дослідження можуть бути використані у подальшій дослідницькій науковій сфері для формування наукового базису для студентів та викладачів. Напрацювання

можна використовувати як методологічні матеріали для подальшого розвитку теми.

Як матеріали, так і висновки дослідження можуть бути використані при виданні навчальних посібників, проектування навчальних і освітніх програм.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 54 позиції та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 88 сторінок, з них 62 ст. основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Основні підходи до визначення поняття мотивації

Ключовим механізмом, що приводить людей до вчинків та надає їхній поведінці напрямку – є мотивація. Розуміння цього поняття є важливим для вивчення та оптимізації людської поведінки, як у особистісному, так і в організаційному контексті.

Походження терміну «мотивація» пов'язане з латинським словом «*movere*», що буквально перекладається як «рухати». Мотивація визначає внутрішню силу волі людини, яка підштовхує її до вчинків, спрямованих на досягнення поставлених мети та цілей, як у професійній, так і в повсякденній життєвій діяльності [40].

Одним із засновників наукового розгляду поняття «мотивація» можна вважати Фредеріка Вінслоу Тейлора [45]. Поняття мотивації досліджували такі науковці, як О. Крушельницька [30], Д. Мельничук [30], В. Осовська [41], О.Юшкевич [53], Й. Завадський [16], С. Занюк [18], В. Сладкевич [47], Л. Мельник [34], Є. Іллін [22], Ж. Андрійченко [4]. Психологічні аспекти мотивації вивчали В. Климчук [27], С. Занюк [18], С. Канюк [24], О. Струкова [48], С. Парфілова [43] тощо.

У згідності з академічним тлумачним словником української мови, «мотивація» трактується як «сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось» [1]. Таким чином, мотивація спрямована на стимулювання дій працівників для досягнення особистих та організаційних цілей.

Вагомий внесок у формування та розвиток теоретичних положень поняття «мотивація» здійснили багато зарубіжних та вітчизняних науковців. Одним із засновників наукового розгляду поняття «мотивація» можна

вважати Фредеріка Вінслоу Тейлора, засновника «Наукового менеджменту». У своїх працях він стверджував, що примусити робітника працювати ефективніше, ніж його колега, протягом тривалого періоду неможливо без забезпечення йому значної та стабільної фінансової винагороди. Іншими словами, Фредерік Вінслоу Тейлор вважав, що справедлива матеріальна винагорода виступає як основний стимул для високопродуктивної трудової діяльності [45].

Загалом, поняття «мотивація» зазнає різноманітного трактування. Це впливає з того, що вчені використовують різні методи дослідження структури, суті та природи цього терміну. Деякі дослідники, зокрема, включають в свої визначення поняття «мотивація» також термін «мотивування». Важливо відзначити, що хоча ці терміни часто використовуються взаємозамінно, в словниках вони можуть мати відмінні визначення.

О.В. Крушельницька [30] та Д.П. Мельничук [30] визначають поняття мотивації як тривалий вплив, спрямований на працівників з метою зміни параметрів структури ціннісних орієнтацій та інтересів за визначеними критеріями. Їхній підхід передбачає формування відповідної мотиваційної системи та розвиток трудового потенціалу на цій основі. Г.В. Осовська [41], О.О. Юшкевич [53], Й.С. Завадський [16] трактують мотивацію як внутрішню чи зовнішню силу, яка підштовхує та направляє особистість до досягнення певних цілей, виконання завдань або задоволення певних потреб. Вона визначає ступінь напруження та напрямок дій людини, спонукаючи її вчиняти конкретні вчинки або приймати рішення. Мотивація може виникати внаслідок внутрішніх прагнень, таких як особисті цілі чи цінності, або через зовнішні стимули, такі як винагорода, визнання чи соціальне вплив.

С. Занюк розглядає мотивацію як сукупність факторів, що спонукають людину до активності, включаючи мотиви, потреби та ситуативні чинники, які визначають її поведінку [18]. В.П. Сладкевич розглядає мотивацію як комплекс рушійних сил, що підштовхують людину до виконання конкретних

дій. Цей процес включає свідомий вибір людиною типу дій, формований впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як стимули та мотиви [47]. Л.Г. Мельник визначає мотивацію як стабільну систему мотивів, яка визначає поведінку суб'єкта [34]. Є.П. Іллін описує мотивацію як процес формування мотиву [22]. Ж.О. Андрійченко розглядає мотивацію як вид організаційної діяльності, спрямований на формування та реалізацію поведінки працівників, що має економічні інтереси. Автор виокремлює різні складові мотивації, такі як інтереси, мотиви та стимули, включаючи матеріальні, соціальні та моральні. Це вказує на те, що мотивація в її розумінні представляє собою процес з внутрішніми та зовнішніми чинниками, які формують та стимулюють дії працівників [4].

Загалом, мотивація часто заснована на довготривалому впливі на працівника і сприяє розвитку його трудового потенціалу, стимулювання ж – це короткочасне спонукання зазвичай у ситуаціях, коли потрібно виконати термінову роботу; мотивація – це багатоплановий і глибокий процес, яким дуже складно управляти, а стимулювання, як правило, не вимагає від начальника глибокого вивчення працівників.

Поняття «мотивація» відноситься виключно до людини – суб'єкта дії, а поняття «стимулювання» передбачає розгляд двох суб'єктів дії: роботодавця як суб'єкта керуючого впливу та працівника як суб'єкта трудової дії у середовищі, сформованому роботодавцем.

У своєму змісті поняття «мотивація» має такі складові:

- Мотиви, які поділяються на внутрішні та зовнішні, індивідуальні та групові. Внутрішні мотиви пов'язані з особистими цінностями, переконаннями та індивідуальними цілями; зовнішні мотиви включають зовнішні стимули, такі як винагороди чи покарання. Індивідуальна мотивація – коли особа працює над власними цілями; групова – коли мотивація виникає з взаємодії в групі чи колективі;

- Потреби, що поділяються на фізіологічні (їжа, вода, сон) та психологічні (потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби в уважності та самореалізації);
- Інтереси, які поділяються на особисті та соціальні, де особисті інтереси пов'язані з індивідуальними уподобаннями, тоді як соціальні інтереси можуть включати бажання приналежності до групи чи спільноти;
- Стимули, які поділяються на внутрішні (особисті мети, цілі, задоволення від самого процесу виконання завдання) та зовнішні (винагороди, визнання, покарання). Обидва типи стимулів можуть впливати на мотивацію [21].

Лексичне значення терміна «мотивація» ґрунтується на понятті «мотив». У перекладі з латинської – «рухати, штовхати».

Поняття мотиву досліджували такі науковці, як: С.Шапіро [53], Н. Іванова [21], М. Густяков [15], О. Струкова [48], Т. Меденцова [33].

На нашу думку, найточніше визначення мотиву дає С.А. Шапіро, вважає, що це безпосереднє спонукання працівника до діяльності, що з задоволенням його потреб [53]

Отже, базова структурна одиниця мотивації – це мотив. Мотив є цілеобуджуючим і цілевизначальним вибором тієї чи іншої активності людиною, яка пов'язана із задоволенням її потреб. Психологи, у процесі спостереження за індивідами, з'ясували, що потреби є мотивом до їх дій. Потреби – це стан суб'єкта, що він відчуває за певної потреби, у тих чи інших предметах, людях, об'єктах, матеріальних цінностях, необхідні його існування.

Мотив міститься «всередині» індивіда, має «особистісний» характер і залежний від безлічі зовнішніх, які при цьому є внутрішніми по відношенню до цього індивіду факторами, а також від впливу інших, що з'являються синхронно з ним, мотивів. Враховуючи ці причини, досить складно створити об'єктивність при фіксації процесів мотивів. З метою зручності застосування та організації управління сферою суб'єктивної реальності, якою є мотиви, використовується гіпотетичний конструкт, який отримав назву «мотивація».

Мотив не тільки спонукає людину до дії, а й визначає, що треба зробити і як буде здійснено цю дію. Мотиви піддаються усвідомленню. Людина може впливати на свої мотиви, приглушуючи їхню дію або навіть усуваючи їх зі своєї мотиваційної сукупності [2].

Мотиви можна класифікувати відповідно до наступних ознак:

- за зв'язком із суспільними потребами (ідейні, політичні, моральні, естетичні);
- за часом прояву (постійні, тривалі, короткочасні);
- за ступенем усвідомлення (усвідомлені, неусвідомлені);
- за джерелом виникнення (соціальні, колективістські, діяльнісні, заохочувальні);
- за видами діяльності (суспільно-політичні, професійні, навчально-пізнавальні);
- за проявом у поведінці (реальні (актуальні), потенційні (неактуалізовані));
- за силою прояву (сильні, помірні, слабкі) [21].

Мотиви виконують три основні функції:

- стимулююча функція – це вплив мотивів на вчинки та поведінку особистості, визначаючи її активність та діяльність;
- направляюча функція – полягає в обранні та реалізації конкретної лінії поведінки і діяльності, спрямовуючи особисті зусилля та ресурси в певному напрямку;
- регулююча функція – визначає, наскільки поведінка та діяльність особистості залежать від особливостей мотивації. Ця функція може виявлятися в тому, що дії мають особистий характер або спрямовані на досягнення інтересів колективу чи організації [25].

Загалом, мотивування представляє процес на людині з метою спонукання до певних дій шляхом пробудження у ньому певних мотивів. Мотивування становить основу управління людиною.

Отже, мотивація – це внутрішня чи зовнішня сила, яка підштовхує індивіда до вчинків та направляє його поведінку для досягнення певних цілей

або задоволення потреб. Вона включає в себе різноманітні чинники, такі як особисті цілі, потреби, стимули, інтереси та суспільні чинники. Мотивація виконує різні функції, такі як стимулювання дії, направлення на обрану мету та регулювання поведінки відповідно до внутрішніх або зовнішніх чинників. Вона грає важливу роль у формуванні індивідуального розвитку та досягненні успіху в різних сферах життя.

1.2. Теоретичні аспекти психологічних факторів мотивації студентів психологів

У контексті вищої освіти студенти-психологи не лише навчаються та застосовують психологічні принципи, але й самі стають об'єктом вивчення, що дозволяє розкрити індивідуальні та професійні аспекти їхньої мотивації.

Навчальна мотивація – це спонукальні сили, які рушають до мети навчання. Мотиви навчальної діяльності у ЗВО включають різні компоненти, такі, як професійні, пізнавальні, прагматичні (отримання диплома про вищу освіту), суспільні, престижні, а розвиток кожного структурного компоненту обумовлює зміст та динаміку розвитку загальної мотивації [1].

Дослідження особливостей мотивації студентів у навчальній діяльності вивчали В. Климчук [27], М. Алексеєва [2], А. Маркова, О. Тапалова [49], О. Гилюн [14], О. Кокун [28], М. Мишин [38], Л. Сердюк [46], Н. Альохіна [2], О. Кочарян, Г. Апалат [7], О. Максимова [7], І. Зайцева [17] тощо.

Дослідники розглядають навчальну мотивацію з погляду прояву особистісної пізнавальної активності у навчальній діяльності, що передбачає:

- вибіркову спрямованість психічного процесу на об'єкти та явища навколишнього світу;
- прагнення, потреба особистості займатися саме тією сферою, діяльність у якій приносить задоволення;

- формування пізнавального інтересу як потужного спонукача активності особистості, під впливом якого всі психічні процеси протікають особливо інтенсивно та напружено, а діяльність стає захоплюючою та продуктивною [33].

На фоні навчальної мотивації важливо розглянути професійну мотивацію, яку пов'язують із складним співвідношенням різних спонукань, що входять до потребно-мотиваційної сфери, і розглядають як рушійний фактор розвитку професіоналізму особистості, вищий рівень формування якого сприяє ефективному розвитку професійної освіченості.

Отже, професійна мотивація студента – це сукупність сил і факторів, які підтримують і направляють його бажання досягти успіху в навчанні та в майбутній професійній діяльності [1]. Це внутрішні та зовнішні чинники, які стимулюють студента до зусиль і самовдосконалення в обраній галузі.

Аналіз розвитку професійної мотивації студента дозволяє розглядати цей процес як багатоступінчастий процес самосвідомості, самореалізації, спрямованість якого залежить як від зовнішніх умов, так і від індивідуальних особливостей діяльності. Акмеологічна спрямованість розвитку професійної мотивації може бути представлена складною багаторівневою структурою ціннісних орієнтацій.

Структура професійної мотивації навчальної діяльності студента має чотири взаємопов'язані підструктури акмеологічних фактори:

- професійно важливі якості;
- соціально-психологічні установки на саморозвиток, самокорекцію, розвиток загальних здібностей;
- характерологічні та індивідуально-типологічні особливості особистості;
- мотивації можливості регуляції самостійної діяльності [41].

Навчальна мотивація окреслюється окремий вид мотивації, включений у певну діяльність. Як і будь-який інший вид, навчальна мотивація визначається низкою специфічних факторів для тієї діяльності, до якої вона включається. По-перше, вона визначається самою освітньою системою,

освітньою установою; по-друге, організацією освітнього процесу; по-третє, суб'єктивними особливостями студента; по-четверте, суб'єктивними особливостями викладача і, перш за все, системи його відносин до студента; по-п'яте, специфікою навчального предмета [48].

Поняття мотивації студентів-психологів можна трактувати як комплексний психологічний аспект, який охоплює внутрішні та зовнішні чинники, що стимулюють їхнє навчання, професійний розвиток та взаємодію в університетському середовищі.

Студенти-психологи можуть виявляти особливі риси мотивації навчання, оскільки їхня професійна сфера вимагає глибокого розуміння людської поведінки та психічних процесів. По-перше, вони часто мають внутрішню мотивацію, пов'язану із бажанням розкрити та розуміти людську природу, що стимулює їх до активного вивчення психологічних теорій та методів. Друга особливість полягає в тому, що студенти-психологи часто демонструють високий рівень саморегуляції та самомотивації. Розуміння важливості самовдосконалення і неперервного професійного зростання підтримує їхній інтерес до навчання, адже це визначає їхню готовність до допомоги іншим в майбутньому. Крім того, студенти-психологи мають виявляти високий рівень соціальної мотивації. Вони розуміють, що їхні знання і вміння повинні служити благополуччю інших людей. Такий аспект мотивації допомагає їм знаходити значення та сенс у власній освітній діяльності через перспективу допомоги і підтримки інших [44].

Взагалі, мотивація студентів-психологів визначається бажанням розкривати та розуміти складні психологічні аспекти, готовністю до постійного самовдосконалення та високим рівнем соціальної відповідальності, що визначає їх як ключових учасників у галузі психології [39].

Ефективне формування мотивації до навчання у студентів-психологів може визначатися різними методами та підходами, враховуючи особливості їх професійного напрямку. Дослідження педагогічних та психологічних

аспектів вказують на кілька ключових засобів, які можуть бути використані для успішного формування мотивації у студентів-психологів. Наведемо такі їх аспекти:

- Забезпечення релевантності навчального матеріалу (застосування актуальних та зацікавлюючих психологічних казусів, практичних завдань та прикладів сприяє підвищенню інтересу студентів до предмету, активізує їхню участь у навчальному процесі);
- Стимулювання самостійності та критичного мислення (розвиток навичок самостійного аналізу, критичного мислення та рефлексії сприяє формуванню внутрішньої мотивації, оскільки студенти відчують власну активну роль у процесі навчання);
- Використання методів активного навчання (застосування групових дискусій, проєктів, рольових ігор та інших методів активного залучення студентів допомагає створювати позитивний емоційний фон, що впливає на їхню мотивацію до вивчення матеріалу);
- Формування психологічної безпеки (створення емоційно підтримливого середовища важливо для розвитку внутрішньої мотивації. Відчуття безпеки та підтримки з боку викладачів сприяє студентам у подоланні труднощів та підтримує їхній інтерес до навчання);
- Індивідуалізація підходів (врахування індивідуальних особливостей студентів, їхніх цілей та інтересів дозволяє використовувати персоналізовані методи та завдання, що стимулює їхню мотивацію) [31].

Узагальнюючи, ефективне формування мотивації у студентів-психологів вимагає поєднання педагогічних методів та психологічних підходів, спрямованих на активізацію їхнього інтересу, самостійності та позитивного ставлення до навчання.

Таким чином, ми встановили, що зміни у мотиваційній сфері відбуваються на різних стадіях професіоналізації особистості:

- на стадії вибору професії, наприклад, складається інтерес до майбутньої професії, розуміння значущості професії та професійне покликання,

прагнення увійти в якусь професійну спільність, з'являються професійні очікування;

- на стадії професійного навчання;

- на стадії практичного оволодіння професією;

- на стадії розквіту (акме) професійної діяльності –

відбувається зміцнення мотивів індивідуального вкладу у професію та мотивів професійної творчості;

- на стадії завершення професійної діяльності, виходу із професії [44].

Таким чином, мотивація до навчання у студентів-психологів – це внутрішній динамічний стан, що поглиблює їх бажання здобувати знання та розвивати професійні навички в галузі психології [1]. Цей мотиваційний компонент виникає з усвідомлення важливості інтелектуального і особистісного зростання, що визначається глибоким інтересом до психологічних аспектів людської поведінки та мотивації, а також бажанням внести вагомий внесок у сферу психологічної практики. Мотивація до навчання у цієї категорії студентів може бути підтримана інтелектуальним викликом, можливістю розвивати професійні навички, а також бажанням розкривати та розуміти тонкощі людської психіки. Цей внутрішній потяг до поглибленого вивчення психології допомагає студентам-психологам подолати труднощі та виклики навчання, встановлюючи осмислену зв'язок між навчанням і їхнім професійним призначенням.

1.3. Вплив мотивації на вибір та розвиток професійної кар'єри психолога

Вибір професії має високу значущість як для особистості, так і для суспільства, оскільки є формою включення до соціально-економічних процесів, компонентом професійного становлення особистості, особливою життєвою ситуацією у процесі професійного та соціального самовизначення, що є умовою розгортання життєвих стратегій, логічним продовженням

реалізації фундаментальних потреб особистості, проявом психічної активності внаслідок інтеріоризації зовнішніх факторів через мотиваційно-потребову сферу особистості.

Період професійного навчання можна вважати як найважливіший етап становлення професійної ментальності, коли у студента формується образ професії та актуалізуються особистісно значущі змісти здобуття відповідної освіти. В даний час не існує єдиного підходу до розуміння цієї структури.

Особливості мотивації до навчання у студентів-психологів вивчали Н. Антонова [6], Ж. Вірна [12], С. Кузікова [31], В. Климчук [27], Ф. Подшивайлов [44], І. Баклицький [9], Л. Бондар [10], О. Гавриленко [13], Н. Іванова [20] тощо.

Багато дослідників вважають за необхідне як один з основних компонентів у структурі психологічної готовності виділяти мотиваційний компонент. Деякі із цих дослідників стверджують, що саме мотиваційний компонент є основоположним компонентом у структурі психологічної готовності фахівця до професійної діяльності.

В. Климчук вказує на важливість мотивації як ключового елементу, що визначає готовність фахівця виконувати свої професійні обов'язки. Мотивація у цьому контексті означає внутрішній рушій, сили та енергії, які підштовхують особу до досягнення певних цілей, успіху у своїй діяльності та високої продуктивності. В. Климчук вважає, що важливість мотивації в професійній готовності полягає в тому, що вона стимулює фахівця до постійного самовдосконалення, участі у навчанні та вирішенні професійних завдань. Цей компонент виступає як внутрішній рушій, що підтримує індивіда в умовах викликів та труднощів, що можуть виникнути в процесі виконання професійних обов'язків [27].

Загалом, ефективність діяльності вибору професії тісно пов'язана з особливостями мотиваційної організації особистості. Крім того, основним компонентом прийняття рішення про вибір професії є його мотиваційна основа, що задає предмет, мету, завдання діяльності, її спрямованість, а

також рівень домагань суб'єкта професійного вибору та його типологічні особливості, соціально зумовлені детермінанти, внутрішні та зовнішні фактори, потреби у самовизначенні, почуття неповноцінності та прагнення до переваги, ступінь оцінки реальності відповідності своїх індивідуально-психологічних можливостей вимогам професії, рівня домагань, розвитку самосвідомості, що належать до регуляції та контролю взаємовідносин людини зі світом.

У рамках вивчення впливу мотивації на вибір та розвиток професійної кар'єри психолога під мотивацією вибору професії розуміється система мотивів, спрямованих на виконання потреби володіти конкретним видом професійної діяльності. У свою чергу, мотиви вибору професії – це внутрішні сили, що спонукають студентів ставити цілі щодо оволодіння професією і виявляти наполегливість щодо їх досягнення. Зміст цих мотивів – нічим іншим, як внутрішня детермінанта вибору професії [49].

Тому, особливої актуальності у дослідженні мотивації професійного вибору набуває такий суб'єкт, як психолог, оскільки основним інструментом тут є сама особистість професіонала та її внутрішній досвід. Ця професія специфічна багато в чому остільки, оскільки гуманістична, що виражається у побудові діалогу з іншими й в уявленні якомога адекватнішого і цілісного образу іншого як особистості.

Уявлення про систему мотивів вибору професії психолога допоможе студенту усвідомити важливість свого вибору, глибше зрозуміти систему його цінностей, визначити сукупність найближчих та віддалених цілей професійно-особистісного розвитку та альтернативні шляхи їх досягнення. Крім того, внутрішня неусвідомлена мотивація вибору професії для психолога несе загрозу професійній непридатності, а приховані мотиви негативно впливають на ефективність консультування.

В.А. Гавриленко доводить, що на початку навчання студенти-психологи мають подібну структуру цих мотивів зі студентами, які навчаються за іншими спеціальностями «людина – людина». У процесі

оволодіння професією їх мотивація набуває змін, характерних для особистості, що самоактуалізується [13].

У психології, окрім поділу на зовнішні та внутрішні, мотиви вибору професії психолога поділяють на усвідомлювані та несвідомі. Перші представлені такими мотивами, як допомога іншим та допомога собі, що виражається у прагненні вирішити власні психологічні проблеми; несвідомі мотиви представлені прагненням до встановлення довірчих відносин, до контролю та обізнаності. У дослідженнях різних авторів також відзначається різноманітність професійних мотивів студентів-психологів, представлена з різних позицій [18].

Так, Н. Іванова зазначає що студенти-психологи мають такі внутрішні мотиви, як набуття знань та оволодіння професією [21]. М. Густяков [15], О. Струкова [48], Т. Меденцова [33] виділяють такі мотиви: 1) бажання розібратися у собі; 2) бажання допомагати людям; 3) прагнення навчитися володіти собою; 4) розвиток комунікативних навичок; 5) залучення до цікавої науки. Г. Апалат [7], О. Максимова [7] пропонують наступну класифікацію мотивів професії психолога: соціальні, меркантильні, професійні, інфантильні, довільні.

Об'єднуючи вищесказане, можна сказати, що у студентів-психологів присутні як професійні мотиви, які можна назвати «розвиваючими», або мотиви продуктивної тенденції (соціальні, альтруїстичні, професійні, пізнавальні, мотиви самопізнання та саморозвитку), так і споживчі мотиви – мотиви споживчої тенденції (меркантильні, інфантильні, соціально-статусні, мотиви допомоги собі у вирішенні власних психологічних проблем) [10].

Отже, психологічна мотивація виявляється ключовим елементом успішного професійного навчання студентів-психологів. Вона визначає їх прагнення до вивчення та розвитку, впливає на якість засвоєння знань та навичок. Мотивація є динамічним процесом, тому важливо постійно стимулювати і підтримувати інтерес студентів до навчання. Застосування

різноманітних методів, використання цікавих завдань та викликів допомагає утримати високий рівень мотивації.

Мотивація професійного навчання студентів-психологів – це внутрішній чи зовнішній стан, який побуджує студентів, які обирають професійний шлях в психології, активно займатися навчанням і розвитком у цій галузі. Цей побудник може мати різні форми і джерела, включаючи внутрішню цікавість, амбіції, здібності, а також зовнішні фактори, такі як підтримка від викладачів, можливості професійного зростання та інші стимули.

Вивчення мотивації студентів-психологів є важливим аспектом психологічної освіти, оскільки воно допомагає розуміти, які чинники стимулюють їхню активність та розвиток в галузі психології.

Висновки до розділу 1.

У першому розділі ми дослідили основні підходи до визначення поняття мотивації, з'ясували теоретичні аспекти психологічних факторів мотивації студентів психологів та проаналізували вплив мотивації на вибір та розвиток професійної кар'єри психолога.

Ми встановили, що мотивація – це внутрішній або зовнішній стан, який побуджує та утримує особу у дії для досягнення певних цілей чи задоволення конкретних потреб. Це поняття охоплює широкий спектр фізіологічних, психологічних та соціальних чинників, які визначають, чому люди роблять те, що вони роблять. Базовою структурною одиницею мотивації є мотив. Мотив є тим, що змушує людину пристосовуватися, вчиняти вибір та долати перешкоди. Він може бути внутрішнім (особистим) чи зовнішнім (зовнішнім стимулом). Термін «мотив» також використовується в психології для позначення внутрішньої потреби чи внутрішнього стану, який веде до певної дії.

Ми з'ясували, що навчальна мотивація – це спонукальні сили, які рушають до мети навчання. Професійна мотивація студента – це сукупність сил і факторів, які підтримують і направляють його бажання досягти успіху в навчанні та в майбутній професійній діяльності. Мотивація студентів-психологів є комплексним психологічним аспектом, який охоплює внутрішні та зовнішні чинники, що стимулюють їхнє навчання, професійний розвиток та взаємодію в університетському середовищі. На основі аналізованого матеріалу до психологічних факторів мотивації студентів психологів ми віднесли: забезпечення релевантності навчального матеріалу, стимулювання самостійності та критичного мислення, використання методів активного навчання, формування психологічної безпеки, індивідуалізацію підходів.

Ми довели, що мотивація виявляється ключовим елементом успішного професійного навчання студентів-психологів. Мотивація грає визначальну роль у професійному навчанні студентів-психологів, впливаючи на їхню активність, зацікавленість та результативність. Внутрішні мотиватори, такі як цікавість до психології та прагнення розуміти людську поведінку, стимулюють студентів до глибокого вивчення теорій та практичних аспектів професії. Мотивовані студенти-психологи мають більше шансів на успіх у своїй професійній кар'єрі, оскільки вони вкладають більше зусиль у здобуття знань та навичок, що допомагає їм ефективно впроваджувати психологічні концепції в практику та розвиватися як кваліфіковані фахівці.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

2.1. Опис методології дослідження

Завданням емпіричної частини нашого констатувального дослідження є – здійснити вивчення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів.

Таким чином, з метою дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів нами було використано методику вимірювання самооцінки (автори Т.В. Дембо, С.Я. Рубінштейн) [35], методику для діагностики навчальної мотивації студентів (автори А.А. Реан та В.А. Якунін, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої) [36], «Опитувальник професійної мотивації психологів» (автори: О.В. Мікляєва, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О. Тупіцина) [39], «Багатофакторний опитувальник Кеттелла» (автор Р.Б. Кеттелл) [8].

Вибірка становила 30 студентів 1 курсу НаУ «Острозька академія» спеціальності «Психологія». Вивчення особливостей мотивації до професійного навчання серед студентів-психологів на першому курсі має велике значення з кількох причин. По-перше, саме на початковому етапі навчання формуються основні цінності, мотиваційні настанови та інтереси, які визначатимуть подальший професійний шлях студентів. Дослідження цих аспектів дозволить зрозуміти, які фактори впливають на обрання студентами даного шляху, та сприятиме вдосконаленню навчального процесу, адаптації програм та методик до їхніх потреб та очікувань. По-друге, перший курс є часом, коли студенти ще не повністю знайомі із специфікою своєї обраної професії та можливостями, які вона надає. Дослідження мотивації на цьому етапі може виявити, які аспекти професійного навчання визначаються як найбільш стимулюючі для студентів-психологів. Це дозволить уточнити

підходи до навчання та сприяти формуванню ефективних програм, які враховують їхні індивідуальні потреби та інтереси. Крім того, вивчення мотивації на початковому етапі дозволяє вчасно виявляти можливі проблеми та труднощі, з якими зіткнуться студенти, і розробляти відповідні підходи до їх вирішення. Це може значно полегшити адаптацію та підтримку студентів-початківців, сприяючи їх успішному розвитку в обраній професії. Опитування відбувалося в режимі online із допомогою Google-форм.

Методика вимірювання самооцінки (Т.В. Дембо, С.Я. Рубінштейн), заснована на безпосередньому оцінюванні (шкалювання) об'єктами освіти низки особистих якостей, таких як здоров'я, здібності, характер і т.д (див.додаток А). Студентам пропонується на вертикальних лініях відзначити певними знаками рівень розвитку вони цих якостей (показник самооцінки) і рівень домагань, тобто, рівень розвитку цих же якостей, який би задовольняв їх. Кожному випробуваному пропонується бланк методики, що містить інструкції та завдання.

Методика має 7 шкал (здоров'я, здібності, характер, авторитет у однолітків, вміння багато робити своїми руками («умілі руки»), зовнішність, впевненість у собі), на яких випробуваний зазначає своє положення (від 0 до 10).

Ця методика застосовується з метою визначення рівня самооцінки (завищеної, адекватної, заниженої) для об'єктів освітнього процесу.

Методика вимірювання самооцінки Дембо-Рубінштейн вважається частиною психодіагностики. Вона допомагає визначити такі параметри:

- рівень самооцінки;
- як людина сприймає себе;
- настрій;
- адекватність;
- рівень зрілості;
- наявність чи відсутність проблем;
- рівень критичності;

- вимогливість до себе;
- задоволеність своїм життям.

Інтерпретація результатів методики діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн виглядає так:

- 50-75 балів – середня та висока самооцінка. Людина оцінює себе адекватно, реально дивиться на речі;
- 75-100 балів – завищена самооцінка. Можливо, у процесі формування особистості сталися якісь порушення. Людина сприймає себе спотворено, не хоче вчитися чогось нового, не помічає свої помилки, нечутлива до критики та зауважень;
- менше 50 балів – низька самооцінка.

Методика діагностики навчальної мотивації студентів А.А. Реан та В.А. Якуніна, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої призначена для визначення рівня мотивації навчальної діяльності студентів (див. додаток Б). Основою для її створення послужив опитувальник А.А. Реана та В.А. Якуніна. Внесені зміни передбачають додавання до оригінальних 16 тверджень нових, що відображають мотиви вчення, визначені В.Г. Леонтьєвим, а також твердження, які відображають мотиви вчення, зазначені Н.Ц. Бадмаєвою в ході опитувань студентів і школярів. Серед таких мотивів можна виділити комунікативні, професійні, навчально-пізнавальні та широкі соціальні мотиви. Також враховані мотиви творчої самореалізації, уникнення невдачі та мотиви престижу. Ці аспекти розширюють спектр визначення мотивації навчальної діяльності студентів, доповнюючи його новими аспектами та підходами.

Під час обробки результатів тестування необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника.

- комунікативні мотиви пов'язані з потребами у спілкуванні;
- мотиви уникнення невдач пов'язані з усвідомленням можливих неприємностей, незручностей, покарань, які можуть виникнути у разі невиконання діяльності;

- мотиви престижу пов'язані з прагненням отримати або підтримати високий соціальний статус;
- професійні мотиви пов'язані з бажанням отримати необхідні знання та навички у обраній професійній галузі, стати кваліфікованим фахівцем;
- мотиви творчої самореалізації пов'язані з прагненням до більш повного виявлення та розвитку своїх здібностей та їх реалізації, творчим підходом до вирішення завдань;
- навчально-пізнавальні мотиви пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання та свідчать про орієнтацію студента на оволодіння новими знаннями, навчальними навичками, визначаються глибиною інтересу до знань, а також відносяться до мотивів, що свідчать про орієнтацію студентів на оволодіння способами добування знань: інтерес до прийомів самостійного набуття знань, методів наукового пізнання, способів саморегуляції навчальної роботи, раціональної організації власної навчальної діяльності й показують прагнення студентів до самоосвіти, спрямованість самостійного вдосконалення способів добування знань;
- соціальні мотиви пов'язані з різними видами соціальної взаємодії студента з іншими людьми. Також до соціальних мотивів відносяться мотиви, що виражаються у прагненні зайняти певну позицію у відносинах з оточуючими, отримати схвалення, заслужити авторитет.

Опитувальник професійної мотивації психологів О.В. Мікляєвої, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О. Тупіцина призначений для вивчення професійної мотивації психологів та домінуючих мотивів здійснення професійної роботи (див. додаток В). Опитувальник був розроблений спільною роботою О.В. Мікляєвої, П.В. Румянцева, О.С. Тужикової та І.О. Тупіциної. Базовий контент анкети формується на основі психологічних та професійних аспектів, що визначають мотивацію фахівців у сфері психології.

Анкета містить запитання, спрямовані на визначення різних аспектів мотивації, включаючи, але не обмежуючись, цікавість професійною діяльністю, особистий і професійний розвиток, задоволення від професійної

діяльності, та інші. Враховуючи великий досвід та експертизу авторів, ця анкета стане ефективним інструментом для аналізу та розуміння професійної мотивації психологів.

Багатофакторний опитувальник Р.Б. Кеттелла дозволяє з'ясувати особливості характеру, нахилів та інтересів особистості (див. додаток Г). Опитувальник Кеттелла – одна з найбільш відомих багатофакторних методик, створена в рамках об'єктивного експериментального підходу до дослідження особистості. Відповідно до теорії особистісних рис Кеттелла, особистість описується як та, що складається з стабільних, стійких, взаємозалежних елементів (властивостей, рис), визначальних її внутрішню сутність і поведінку. Відмінності у поведінці людей пояснюються відмінностями у виразності особистісних характеристик.

Тест Кеттелла містить 187 питань, на які пропонується відповісти обстежуваним (дорослим людям з освітою не нижче 8-9 класів). Випробуваному пропонують занести до реєстраційного бланку один із варіантів відповіді на питання «так», «не знаю», «ні» (або «а», «в», «с»).

Існує 6 основних форм опитувальника: А та В (187 питань), С та D (105 питань), Е та F (128 питань). Також було розроблено 14-факторний підлітковий, 12-факторний дитячий та 13-факторний скорочений дорослий варіанти особистісного опитувальника. Для їхньої інтерпретації використовуються спеціальні, спрощені та скорочені алгоритми підрахунку.

Методика Кеттелла широко використовується в психодіагностичній практиці як за кордоном, так і в нашій країні. Його опитувальник універсальний, практичний, дає багатогранну інформацію про індивідуальність людини. Необхідно відзначити, що опитувальник діагностує риси особистості, але не мотиваційно-потребову сферу (мотиви, потреби, інтереси та цінності), що потребує застосування інших методик. Найбільшого поширення опитувальник набув у медичній психології, при діагностиці професійно важливих якостей, у спорті та наукових дослідженнях.

Інтерпретація факторів:

- фактор А – «замкнутість-товариськість», вказує на індивідуальний рівень комунікабельності людини. З низькими оцінками вона проявляє некомунікабельність, замкнутість та відсутність ініціативи у взаємодії. Характеризується також недостатньою готовністю виражати свої почуття та ідеї, виявляє ригідність та суворість у своїх оцінках;

- фактор В – «інтелект», вказує на рівень когнітивних здібностей особи. З низькими оцінками відзначається конкретність та певна ригідність мислення, можлива емоційна дезорганізація мислення. При високих оцінках спостерігається абстрактність мислення, виражена кмітливість та здатність швидко навчатися;

- фактор С – «емоційна нестійкість-емоційна стійкість», вказує на індивідуальні особливості емоційної реакції. З низькими оцінками виявляється висока чутливість до фрустрації, нахил до почуттів, змінливість інтересів, схильність до лабільності настрою, роздратованість, утомленість, а також можливі невротичні симптоми та гіпохондрія. При високих оцінках особа проявляє стриманість, працелюбність, емоційну зрілість та реалістичну настройку;

- фактор Е – «підпорядкованість-домінантність», вказує на рівень незалежності та схильність до владарюючого стилю взаємодії. При низьких оцінках особа виявляється сором'язливою, готовою вступатися за інших та часто виражає залежність. При високих оцінках людина проявляє владність, незалежність та самовпевненість, інколи до агресивності;

- фактор F – «стриманість-експресивність», визначає ступінь вираженості особистісних рис, пов'язаних із стриманістю та емоційністю. При низьких оцінках людина проявляє розсудливість, обережність та мовчазність. При високих оцінках людина проявляє життєрадісність, імпульсивність та веселість;

- фактор G – «підвласність почуттям-висока нормативність поведінки», визначає рівень особистої підпорядкованості емоціям і схильність до дотримання встановлених норм та правил. При низьких оцінках особа

виявляє мінливість та легку піддатливість впливу випадку і обставин. При високих оцінках спостерігається свідоме додержання норм і правил поведінки, наполегливість у досягненні мети, точність, відповідальність та ділова спрямованість;

- фактор Н – «нерішучість-сміливість» визначає рівень впевненості та готовності приймати рішення в особистому та соціальному житті. При низьких оцінках особа виявляється сором'язливою, невпевненою у своїх силах, стриманою та нерішучою, віддає перевагу маленьким групам, уникає уваги та воліє залишатися в тіні. При високих оцінках людина проявляє соціальну сміливість, активність та готовність стикатися з невідомими обставинами та людьми;

- фактор І, або «жорстокість-чутливість» визначає рівень вираженості особистісних якостей, пов'язаних із ставленням до інших. З низькими оцінками людина проявляє мужність, самовпевненість та розсудливість, має реалістичні судження, практичність, а також певний ступінь жорстокості та суворості відносно оточуючих. З високими оцінками виявляється м'якість, залежність, спрямованість на заступництво, романтизм, артистичність природи, жіночність та художнє сприйняття світу;

- фактор L – «довірливість-підозріливість» характеризує рівень довірливості та схильність до підозр. З низькими оцінками людина виявляється відвертою, довірливою, доброзичливою, терпимою та поступливою, легко встановлює взаєморозуміння з іншими та успішно працює в колективі. З високими оцінками вона стає ревнивою, заздрісною, підозрілою, виявляє занадто велику зарозумілість і центральність уваги на себе;

- фактор М, або «практичність-розвинута уява» вказує на відношення до реальності та рівень творчого потенціалу. З низькими оцінками людина проявляє практичність і добросовісність, орієнтується на зовнішню реальність і додержуючись загальноприйнятих норм. З високими оцінками

можна говорити про розвинуту уяву, орієнтацію на внутрішній світ та високий творчий потенціал»

- фактор N – «прямолинійність-дипломатичність» визначає ступінь прямолинійності та дипломатичності в поведінці. З низькими оцінками людина є прямолинійною, наївною, природною та безпосередньою. З високими оцінками характеризується розважливістю, проникливістю та розумним підходом до подій і відносин з оточуючими;

- фактор O – «впевненість у собі-тривожність» вказує на рівень впевненості та спокою в особистості. При низьких оцінках людина виявляє холоднокровність, спокійність та безтурботність, відчуває впевненість у собі. З високими оцінками характеризується тривожністю, депресивністю та вразливістю;

- фактор Q1 – «консерватизм-радикалізм» визначає ставлення людини до традицій та нововведень. З низькими оцінками вона проявляє консервативність та стійкість до традиційних труднощів. З високими оцінками має критичний настрій, виявляє інтелектуальні інтереси, аналітичність мислення та прагне бути добре освіченою;

- фактор Q2 – «конформізм-нонконформізм» визначає ступінь залежності чи незалежності особистості від суспільства. З низькими оцінками людина виявляє залежність від групи, слідує за суспільною думкою, враховує соціальне схвалення та віддає перевагу спільній роботі та рішенням. З високими оцінками відзначається незалежністю, визнанням власних рішень, самостійністю в прийнятті рішень та самостійним вчиненням;

- фактор Q3 – «низький самоконтроль-високий самоконтроль», визначає рівень внутрішнього контролю поведінки. З низькими оцінками спостерігається недисциплінованість та внутрішня конфліктність уявлень про себе. З високими оцінками характеризується розвинутим самоконтролем, точністю виконання соціальних вимог, контролем емоцій та веденням справи до кінця;

- фактор Q4 – «розслаблення-напруженість» вказує на рівень розслабленості чи напруженості. При низьких оцінках людині притаманна розслабленість, в'ялість, спокій, низька мотивація та незворушливість. Висока оцінка, навпаки, свідчить про напруженість, фрустрованість, наявність збудження та неспокій;

- фактор MD – «адекватність самооцінки» вказує на ступінь об'єктивності усвідомлення власних можливостей. Чим вище оцінка, тим більше імовірності завищення своїх можливостей та переоцінки власного потенціалу.

2.2. Аналіз отриманих результатів

За результатами проведеного констатувального дослідження нами були отримані показники мотивації до професійного навчання за методикою діагностики навчальної мотивації студентів А.А. Реан та В.А. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої [36] (див. таблиця 2.1).

Таблиця 2.1.

Мотивація до професійного навчання студентів-психологів, %

Мотиви навчання	Середнє
Комунікативні	3,6
Мотиви уникнення	2,1
Мотиви престижу	2,4
Професійні мотиви	3,9
Мотиви творчої самореалізації	3,9
Навчально-пізнавальні мотиви	3,4
Соціальні мотиви	3,4

Охарактеризуємо мотиви: 1) комунікативний мотив – це вміння правильно передавати свої думки, почуття та емоції, щоб інша людина

правильно зрозуміла, що ви маєте на увазі; 2) мотиви уникнення – це ухилення від ситуацій, які неприємно впливають на людину; 3) мотиви престижу – це важлива громадська оцінка чи людини, чи соціальної групи тощо; 4) професійні мотиви – це властивість людей правильно і продуктивно виконувати складну професійну діяльність; 5) мотиви творчої самореалізації – це індивідуальний шлях розвитку особистості, основою якому служить розкриття своїх талантів; 6) навчально-пізнавальні мотиви – спрямовані на бажання та засвоєння способів отримання знання; 7) соціальні мотиви – це потреба у спілкуванні з іншими людьми, в оцінці, схваленні та всьому супутньому з цим.

Як видно з таблиці 2.1, домінуючими мотивами навчання у студентів-психологів є комунікативні (3,6%), професійні (3,9%) та творчої мотиви самореалізації (3,9%). Таким чином, студенти-психологи віддають перевагу навчанню через сприяння взаєморозумінню та ефективній комунікації. Це вказує на їхню зацікавленість у розвитку навичок міжособистісної взаємодії, слухання та емпатії. Студенти відчувають сильний інтерес до здобуття професійних знань і навичок, які будуть використовуватися у майбутній кар'єрі в психології, що включає практичні навички, теоретичні знання та готовність до вирішення психологічних проблем. До того ж, студенти-психологи прагнуть до розвитку власної творчості та самореалізації в рамках свого професійного шляху, що включає бажання впроваджувати новаторські підходи у вивченні та вирішенні психологічних завдань. Це означає, що у студентів за напрямом «Психологія» на головному місці знаходиться процес інформаційної взаємодії, особлива властивість систематично, ефективно та надійно виконувати професійну діяльність та індивідуальний шлях розвитку особистості, що базується на розкритті власних талантів. Студенти-психологи мають різнобічні мотивації, що охоплюють аспекти комунікації, професійного зростання і творчості, що відображає їхні індивідуальні цінності та прагнення у галузі психології.

Проте, відносно низькі показники у інших категоріях вказують на відчутний слабкий інтерес або ентузіазм студентів щодо професійної підготовки у галузі психології. Студенти не мають чіткого уявлення про перспективи розвитку в сфері психології або можливостей, які можуть виникнути після завершення навчання (на це вказують показники категорії навчально-пізнавальних мотивів 3,4%). До того ж, студенти не відчують великого зацікавлення або престижності до професійних аспектів своєї майбутньої кар'єри в психології. Це може бути пов'язано з нечіткістю стосовно кінцевих цілей або несприятливими досвідами у навчанні.

Далі нами були отримані показники самооцінки студентів-психологів за методикою вимірювання самооцінки Дембо-Рубінштейн [35] (див. таблиця 2.2).

Таблиця 2.2.

Сфера самооцінки у студентів-психологів, %

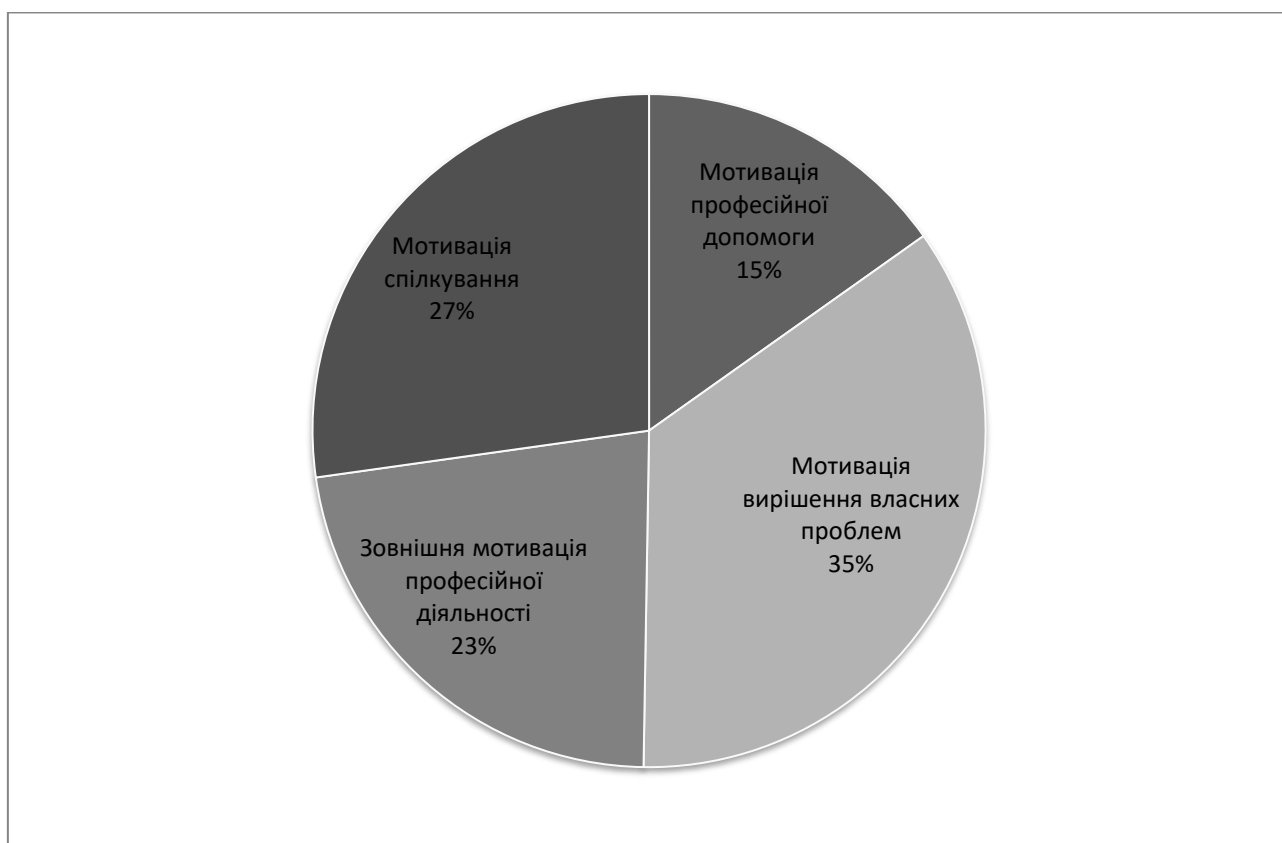
Самооцінка студентів	Середнє
Характер	55,4
Інтелект	65
Здібності	81,4
Авторитет	58
Зовнішність	71
Впевненість у собі	59,4

Щодо результатів дослідження самооцінки, можна сказати, що у студентів-психологів висока самооцінка є у сфері здібностей (81,4%), інтелекту (65%) та зовнішнього вигляду (71%). Таким чином, студенти-психологи високо оцінюють свої здібності. Це вказує на їхню впевненість у власних навичках та можливостях, що є важливим фактором для успішного навчання та розвитку у галузі психології. Висока самооцінка в сфері

інтелекту свідчить про те, що студенти вважають себе розумними та компетентними. Це може бути корисним для їхнього академічного успіху та впевненості у власних здібностях у вивченні психології. Висока самооцінка у сфері зовнішнього вигляду вказує на те, що студенти приділяють увагу своєму зовнішньому вигляду і можуть відчувати впевненість у власному зовнішньому вигляді. Загалом, ці результати свідчать про позитивне ставлення студентів-психологів до своїх власних здібностей, інтелекту та зовнішнього вигляду. Іншими словами, студенти-психологи вважають, що вони можуть вирішувати нестандартні проблеми, розробляти оригінальні підходи та методики у роботі з людьми, що здатні допомагати іншим вирішувати їхні проблеми; породжувати нові ідеї, які могли б стати вагомим внеском у науку та готові до саморозвитку. Однак важливо враховувати, що самооцінка може бути під впливом різних факторів, і ці результати можуть відображати лише один аспект психологічного стану студентів. Тому, доцільно зауважити на низьких показниках сфери характеру, авторитету та впевненості у собі. Спрощено кажучи, це може вказувати на те, що студенти-психологи оцінюють свої власні характерні якості (наприклад, чесність, доброзичливість) менш високо, що може впливати на їхню загальну самооцінку та віру в себе. Низька самооцінка у сфері авторитету вказує на те, що студенти відчують себе менш авторитетними або впевненими у своїй здатності впливати на інших. Це може бути важливим аспектом для майбутньої психологічної практики, де авторитет та вплив можуть виграти ключову роль. Низька самооцінка в сфері впевненості у собі позначається відчуттям відсутності впевненості у своїх можливостях та рішучості. Це може впливати на їхню готовність взяти на себе відповідальність та вирішувати завдання в області психології.

Далі нами була здійснена діагностика професійної мотивації студентів-психологів за методикою «Опитувальник професійної мотивації психологів» О.В. Мікляєвої, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О. Тупіцина [39] яка показала такі результати: у 29% студентів найбільш виражена мотивація

професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток; тут спостерігається внутрішня потреба до здійснення діяльності, спрямованої на надання професійної психологічної допомоги людям. У 67% студентів-психологів найбільш виражена мотивація вирішення власних проблем, що призводить до порушення процесу професійної самоідентифікації. 43% вибірки найбільше виражено «зовнішню мотивацію» професійної діяльності, яка обумовлена домінуванням цінності матеріальної винагороди. У 52% опитуваних найбільш виражена мотивація спілкування, що характеризується високою потребою в афіліації (процес або стан приєднання, приналежності чи зв'язку з певною групою, організацією, інститутом або об'єднанням) (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1. Результати діагностики професійної мотивації студентів-психологів за методикою «Опитувальник професійної мотивації психологів» О.В. Мікляєвої, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О.

Тупіцина, %

Зазначимо, що в даному опитувальнику перша та четверта шкали діагностують конструктивну професійну мотивацію, тоді як друга та третя – неконструктивну. Можна констатувати, що у студентів-психологів найбільш вираженими є мотивація вирішення власних проблем та мотивація спілкування.

Далі нами було проведено дослідження за методикою «Многофакторний опитувальник Кеттелла» [8], спрямоване виявлення таких професійно важливих якостей психолога, як товариськість, високий інтелект, емоційна стабільність, висока нормативність, сміливість, дипломатичність, високий самоконтроль, екстраверсія, врівноваженість, незалежність. Результати діагностики особистісних якостей нами відбито у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати дослідження особистісних якостей студентів-психологів

Особистісні якості	Середнє значення			
	<i>Мотивація професійної допомоги</i>	<i>Мотивація вирішення власних проблем</i>	<i>Зовнішня мотивація</i>	<i>Мотивація спілкування</i>
Товариськість	5,4	3,6	5,7	9,6
Високий інтелект	9,2	2,8	4,5	7,5
Емоційна стабільність	8,7	3,1	3,8	5,4
Самоствердження	5,6	8,9	2,9	4
Експресивність	4,7	9,5	6,3	7,2
Висока нормативність	8,4	3,7	4,9	4,6
Сміливість	7,9	2,4	1,5	8,6
Чутливість	4,4	6,8	8,1	3,7
Підозрілість	3,2	6,4	4,2	1,7

Мрійливість	2,9	4,9	6,5	3,8
Дипломатичність	7,6	2,3	3,3	3,5
Тривожність	2	8,3	7,2	1,2
Радикалізм	2,2	7,5	5,6	1,9
Нонконформізм	1,3	4,8	4,1	2,5
Високий самоконтроль	3,8	4,2	1,9	6
Напруженість	3,0	5,9	9,6	3,7
Висока тривожність	4,3	7	8,8	4,8
Екстраверсія	6	1,5	2,4	8,4
Урівноваженість	8,6	3,2	3,9	6,5
Незалежність	2,8	4,7	3	6,8

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок, що у студентів-психологів нашої вибірки з вираженою мотивацією професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток переважають такі особисті якості, як товарищівість, високий інтелект, емоційна стабільність, самоствердження, висока нормативність, сміливість, дипломатичність, екстраверсія та врівноваженість. У студентів-психологів з вираженою мотивацією вирішення власних проблем, переважають такі особисті якості, як самоствердження, експресивність, чутливість, підозрілість, тривожність, радикалізм, напруженість, висока тривожність. У студентів із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності переважають такі особисті якості, як товарищівість, експресивність, чутливість, мрійливість, радикалізм, напруженість, висока тривожність. У студентів із вираженою мотивацією спілкування переважають такі особисті якості, як товарищівість, високий інтелект, експресивність, сміливість, високий самоконтроль, екстраверсія, емоційна стабільність, врівноваженість та незалежність.

Отже, домінуючими мотивами до професійного навчання у студентів-психологів є комунікативні, професійні та мотиви творчої самореалізації. Мотиви уникнення, престижу, навчально-пізнавальні та соціальні мотиви у студентів-психологів нашої вибірки перебувають на низькому рівні, що вказує на знижену важливість цих аспектів у їхньому мотиваційному спрямуванні. Відсутність значущості мотивів уникнення та престижу свідчить про відсутність схильності до уникнення важливих завдань чи стримання від прагнення до соціального визнання у вибраній сфері. Знижений рівень навчально-пізнавальних мотивів вказує на відсутність внутрішнього інтересу до глибокого поглиблення знань в галузі психології. Зокрема, низький рівень соціальних мотивів свідчить про відсутність сильного прагнення до соціальної взаємодії та співпраці в навчальному середовищі.

Ми встановили, що у студентів-психологів висока самооцінка є у сфері здібностей, інтелекту та зовнішнього вигляду. Проте низькі показники спостерігаються у сферах характеру, авторитету та впевненості у собі, що вказує на області, де студенти відчують певні труднощі чи потребують удосконалення. Низька оцінка в цих аспектах може виникнути через внутрішні сумніви, непевненість у власних лідерських якостях чи важкість у виявленні власного стилю взаємодії.

Згідно аналізу результатів діагностики професійної мотивації студентів-психологів можна констатувати, що у студентів-психологів найбільш вираженими є мотивація вирішення власних проблем та мотивація спілкування. Це свідчить про великий інтерес студентів до власного особистісного розвитку та бажання вирішувати власні психологічні питання. Крім того, акцент на мотивації спілкування підкреслює їхній інтерес до взаємодії з іншими та бажання розвивати комунікативні навички, що може бути ключовим аспектом в професійній сфері психології. Ці результати вказують на важливість особистісного зростання та соціальної взаємодії як ключових чинників мотивації серед студентів-психологів.

Ми встановили, що у студентів-психологів переважають наступні професійно важливі якості. Студенти-психологи із вираженою мотивацією професійної допомоги, орієнтованої на саморозвиток, виявляють високий рівень товарищкості та емоційної стабільності. Серед основних особистісних якостей, що вирізняються, варто відзначити високий інтелект, самоствердження, високу нормативність, сміливість, дипломатичність, екстраверсію та врівноваженість. Ці якості свідчать про різноманіття та комплексність професійно важливих якостей особистості у студентів, що може сприяти успішній практичній діяльності в галузі психології. Зазначені особистісні риси, такі як дипломатичність, сміливість та екстраверсія є корисними в різних аспектах психологічної роботи, включаючи консультативну практику, колективну роботу та взаємодію з клієнтами. Студенти із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності виявляють певний набір особистісних рис. Товарищкість, експресивність та чутливість вказують на їхню здатність до емпатії та побудови ефективних взаємовідносин у роботі з іншими. Присутність мрійливості та радикалізму вказує на готовність студентів вносити інновації у психологічну сферу. Напруженість та висока тривожність свідчать про підвищену чутливість студентів до стресових ситуацій. Студенти із вираженою мотивацією спілкування проявляють ряд ключових особистісних якостей. Товарищкість, високий інтелект та експресивність свідчать про їхній інтерес до взаємодії з оточуючими та здатність до емоційного вираження. Високий рівень самоконтролю, врівноваженість та незалежність вказують на здатність студентів зберігати емоційну стабільність та здійснювати свою діяльність з врахуванням власних цінностей та переконань. Наявність сміливості та екстраверсії вказує на їхню готовність до взяття на себе ініціативи у взаємодії з іншими та вирішенні соціальних завдань. Зазначені особисті якості є цінними для майбутньої кар'єри в галузі психології, особливо в аспекті спілкування з клієнтами та співпраці в команді. Однак, важливо забезпечити розвиток інших аспектів, таких як ефективне управління стресом

та розвиток стратегій самоменеджменту для збереження психічного здоров'я у професійному оточенні.

Таким чином, на основі отриманих результатів констатувального дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів психологів постає актуальність у запровадженні та апробації методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання.

2.3. Методика підвищення мотивації студентів до професійного навчання

Нами було зазначено, що результати констатувального дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів психологів вказують на актуальність запровадження та апробації методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання.

Методика підвищення мотивації студентів до професійного навчання є важливим кроком для покращення якості освіти. Збільшена мотивація сприяє активнішому навчанню, покращує результативність студентів, готує їх до успішної кар'єри та розвиває творчий підхід до вирішення завдань. Це також сприяє розвитку самодисципліни та особистісних якостей, зменшує втрату студентів і сприяє створенню стимулюючого навчального середовища для досягнення високих стандартів у навчанні та майбутній кар'єрі.

Отже, методика підвищення мотивації студентів до професійного навчання включає такі підходи та стратегії:

1. Цільове структурування – визначення чітких та досяжних цілей навчання, які студент може відстежувати;
2. Стимулююче оточення – створення позитивного та підтримуючого навчального середовища, де студенти відчувають підтримку від викладачів та співстудентів;

3. Використання практичних та зацікавлюючих завдань, які дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання в реальних ситуаціях;

4. Регулярне надання конструктивного зворотного зв'язку з боку викладачів щодо успіхів та можливостей вдосконалення;

5. Індивідуалізація – пристосування навчального процесу до індивідуальних потреб та інтересів студентів та розуміння унікальних особливостей кожного студента сприяє створенню персоналізованого та мотивуючого досвіду навчання;

6. Використання сучасних технологій та інтерактивних засобів (ігор, віртуальної реальності або онлайн-ресурсів) для зроблення навчання цікавішим та доступнішим;

7. Запрошення студентів до активного участі в обговореннях, проектах та додаткових заходах поза аудиторією, що сприяє залученню студентів та збільшує їхню зацікавленість у навчанні.

Навчальна методика: підвищення навчальної мотивації студентів-психологів

Модуль 1. Самопізнання та розвиток

1.1. Особистий розвитковий план

- Визначення професійних цілей та завдань;
- Створення плану досягнення цілей.

1.2. Рефлексія

Написання особистої рефлексії: «Зв'язок моїх навчальних досягнень із кар'єрними амбіціями»

Модуль 2. Проектна робота та практичне застосування

2.1. Розробка та реалізація проекту

- обрання теми проекту, пов'язаної із психологічними знаннями;
- публічна презентація результатів.

2.2. Інтерактивні методи навчання

- рольові гри та симуляції для практичного застосування теорії;
- аналіз та обговорення кейсів.

Модуль 3. Групова робота та взаємодія

3.1. Групові завдання та відповідальність

- створення групових завдань, які вимагають взаємодії та спільної відповідальності;
- сприяння обміну досвідом у групі.

3.2. Підтримка та взаємопідтримка

- заохочення взаємопідтримки та спільного розвитку у групі;
- визначення ролі психолога у спільній роботі.

Модуль 4. Практичні вправи та застосування навичок

4.1. Практичні завдання для розвитку навичок

- задачі, що вимагають застосування конкретних психологічних навичок;
- симуляції реальних ситуацій з розв'язання проблем.

4.2. Оцінка та аналіз результатів

- самооцінка та планування подальших кроків;
- обговорення практичних результатів та взаємний аналіз.

Програма спрямована на створення стимулюючого та практичного середовища для підвищення навчальної мотивації студентів-психологів та розвитку їх професійних навичок [19; 51].

Таким чином, метою тренінгової частини методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання є: створення соціально-психологічних умов для вироблення самими студентами ефективного стилю пізнавальної навчальної діяльності та формування стресостійкості.

Завдання:

- сформувати у студентів необхідну позитивну мотивацію;
- сформувати у студентів необхідні та доступні їм у період підготовки до іспитів навички самоаналізу та саморефлексії;
- дати студентам можливість пізнати свої сильні сторони та навчитися спиратися на них у процесі складання іспитів;

- надати студентам можливість пізнати слабкі сторони своєї пізнавальної діяльності та дати уявлення про способи їх розвитку або пристосування до них (компенсація іншими можливостями).

Вік: 16-20 років.

Час: 1,5 години (90 хв.).

Кількість учасників: 15-20 осіб.

1. Вправа «Компліменти»

Мета: створення сприятливих умов для тренінгової групи, які забезпечать саморозкриття членів групи.

Завдання:

- підвищення позитивного настрою;
- згуртування учасників тренінгової групи;
- підвищення позитивного ставлення до навчання.

Хід заняття: Вітання. Промова ведучого. Інформування про цілі тренінгу спеціальних умінь та знайомство з правилами роботи у тренінговій групі.

2. Вправа «Позитивні думки».

Мета: підвищення самооцінки, розвиток здатності самоаналізу.

Завдання:

- підвищення прагнення до самопізнання;
- актуалізація внутрішньоособистісних ресурсів студентів;
- розвиток усвідомлення сильних сторін своєї особистості.

Учасникам по колу пропонується доповнити фразу «Я пишаюся собою за те...». Не слід дивуватися, якщо деяким студентам буде важко говорити про себе позитивно. Необхідно створити атмосферу, що допомагає, стимулює їх до такої розмови.

Ця вправа спрямована на підтримку в студентах наступних проявів: позитивних думок про себе, симпатії до себе, здібності ставиться до себе з гумором, вираз гордості собою як людиною, описи з більшою точністю власних переваг та недоліків.

Після того, як кожен учасник виступить, проводиться групова дискусія.

Питання для дискусії можуть бути такими:

1. Чи важливо знати, що ти можеш робити добре, а чого не можеш?
2. Чи потрібно процвітати у всьому?
3. Якими іншими способами можуть спонукати тебе до сприятливого самосприйняття? Яким чином ти можеш зробити це сам?
4. Чи є різниця між підкресленням своїх переваг та хвалінням? У чому вона полягає?

Такі дискусії дають студентам гарний привід для того, щоб оцінити свої здібності та приховані можливості. Вони починають розуміти, що навіть у найсильніших людей є свої слабкості. А свої переваги є і у «слабших». Така установка призводить до розвитку сприятливішого самовідчуття.

Обладнання: стільці.

3. Вправа «Опиши людину»

Мета: розвиток образного мислення, гармонізація соціально-психологічного мікроклімату колективу.

Завдання:

- актуалізація внутрішньоособистісних ресурсів студентів;
- поліпшення загального психо-емоційного фону студентів.

На паперових сердечках всім учасникам пропонується написати свої імена, згорнути навпіл і скласти в спеціальну коробочку. Потім учасники по черзі навмання дістають із коробочки паперове серце з ім'ям, прочитавши ім'я, зображене на серці, студентам необхідно описати та охарактеризувати присутній людини, носія цього ж імені.

Обладнання: коробка, паперові серця, ручки, олівці.

4. Вправа «Незакінчені пропозиції».

Мета: формування вміння адекватно оцінювати себе, свої можливості, моделювання свого «Я» в майбутньому.

Завдання:

- актуалізація внутрішньоособистісних ресурсів студентів;

- поліпшення загального психо-емоційного фону студентів.

Хід заняття: учасникам пропонується наосліп вибрати один із бланків із пропозиціями та продовжити їх на свій розсуд, залежно від власного світогляду.

- З того, чого я навчився, найкориснішим було...
- Я вважаю, що потрібно змінити...
- З того, чого я навчився, реально застосувати я можу..
- Я сподіваюся...
- Я хотів би знати...
- Я гордий...
- Я не зрозумів наступного...
- У процесі навчання мені допомогло...
- Найважливішими відчуттями на етапі навчання були...
- Найкраще і найвпевненіше я почуваюся в групі, коли...
- У процесі навчання мені допомогло (заважало)...
- У процесі навчання відбулося позитивне зрушення, коли...
- У процесі навчання у мене була криза, коли...
- Я хотів би домовитися сам із собою про наступне...
- Я чекаю, що...
- Найбільш цінним для мене є...
- Я розмірковую про...
- Я радий, що мої одногрупники...
- Якби я був викладачем...

Обладнання: бланки із пропозиціями.

5. Вправа «Малювання себе»

Мета: зниження рівня психо-емоційного напруження, розвиток творчого сприйняття, уяви.

Завдання:

- актуалізація внутрішньоособистісних ресурсів студентів;

- підвищення адаптаційних властивостей студентів.

Учасникам тренінгу пропонується намалювати себе у вигляді якоїсь квітки або рослини або тварини або схематично, на вибір, за власним бажанням. Роботи не підписуються. Після закінчення їх можна розкласти на столі, щоб оточуючі спробували вгадати, хто зображений малюнку.

Обладнання: папір, олівці [13], [19], [27]

Отже, очікуваними результатами методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання є формування та підвищення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів. Очікуваними результатами є – формування та підвищення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів.

2.4. Результати формувального експерименту

Після запровадження та апробації методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання нами було проведено формувальний етап дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів. Методики формувального експерименту адекватні констатувальному.

За результатами проведеного формувального експерименту ми отримали показники мотивації до професійного навчання студентів-психологів згідно методики діагностики навчальної мотивації студентів А.А. Реан та В.А. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої [36] (див. таблиця 2.4).

Таблиця 2.4.

Показники мотивації до професійного навчання студентів-психологів, %

Мотиви навчання	Середнє
Комунікативні	4,8

Мотиви уникнення	3,5
Мотиви престижу	3,6
Професійні мотиви	4,9
Мотиви творчої самореалізації	4,9
Навчально-пізнавальні мотиви	4,5
Соціальні мотиви	4,0

Як видно із таблиці 2.2., після апробації методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання усі показники мотивації у студентів нашої вибірки зросли, що вказує на глибокий і різноманітний інтерес студентів до вивчення психології, враховуючи як особистісні аспекти, так і важливі аспекти взаємодії з іншими, а також прагнення до досягнення високого рівня компетентності та соціальної значущості у майбутній професійній діяльності.

Після формувального експерименту було зазначено, що студенти, які виявляють зацікавленість у вивченні психології як науки про міжособистісні відносини та способи ефективної комунікації, вони вмотивовані до вивчення психології для розуміння та впорядкування власних емоцій, стресових ситуацій, а також для розробки стратегій адаптації та подолання труднощів, до того ж студенти вбачають у власній спеціальності високий ступінь визнання та соціального статусу. Також, зазначимо, що студенти, прагнуть до творчої самореалізації та використовують вивчення психології як засіб для виявлення та розвитку свого творчого потенціалу.

Далі ми отримали показники самооцінки студентів-психологів за методикою вимірювання самооцінки Дембо-Рубінштейн [35] (див. таблиця 2.5).

Таблиця 2.5.

Сфера самооцінки у студентів-психологів, %

Самооцінка студентів	Середнє
-----------------------------	----------------

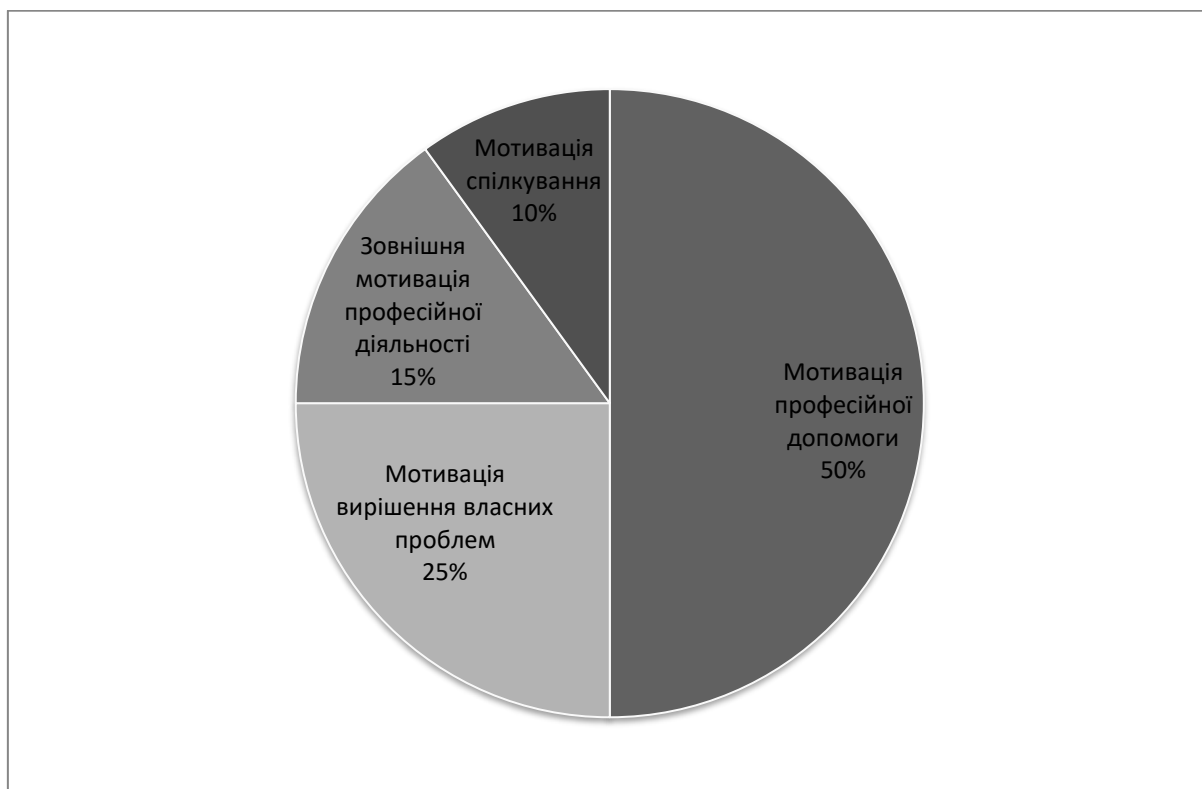
Характер	79
Інтелект	87
Здібності	80
Авторитет	80
Зовнішність	79
Впевненість у собі	80

Таким чином, щодо результатів дослідження самооцінки, можна сказати, що у студентів-психологів висока самооцінка за усіма показниками дослідження. Ці показники свідчать про усвідомлення власної ідентичності, впевненість у власних силах та глибоке розуміння власних можливостей і потенціалу. Крім того, вони служать показником позитивного емоційного ставлення до самого себе, що сприяє психологічному благополуччю та готовності до викликів, які можуть зустрітися в їхній професійній діяльності. Загалом, студенти-психологи високо оцінюють усі свої здібності.

Далі нами була здійснена діагностика професійної мотивації студентів-психологів за методикою «Опитувальник професійної мотивації психологів» О.В. Мікляєвої, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О. Тупіцина [39] яка показала такі результати: у 50% студентів виражена мотивація професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток; 25% студентів-психологів характеризуються вираженою мотивацією вирішення власних проблем, що призводить до порушення процесу професійної самоідентифікації. 15% вибірки найбільше виражено «зовнішню мотивацію» професійної діяльності, яка обумовлена домінуванням цінності матеріальної винагороди. У 10% опитуваних найбільш виражена мотивація спілкування.

Результати формувального експерименту свідчать про високий ступінь інтересу та бажання студентів допомагати іншим людям, орієнтуючись при цьому на свій особистісний та професійний саморозвиток. Студенти усвідомлюють важливість постійного розвитку власних навичок та знань для надання якісної психологічної допомоги. Узагальнюючи, високий показник

мотивації професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток вказує на високий рівень внутрішнього зобов'язання студента до власної професійної діяльності та готовності взаємодіяти з іншими для власного благополуччя та особистісного розвитку.

Рис. 2.2. Результати діагностики професійної мотивації студентів-психологів за методикою «Опитувальник професійної мотивації психологів» О.В. Мікляєвої, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О. Тупіцина у формуальному експерименті, %

Згідно результатів дослідження за «Многофакторним опитувальником Кеттелла» [8] ми зазначили, що у студентів-психологів нашої вибірки з вираженою мотивацією професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток переважають такі особисті якості, як високий інтелект, емоційна стабільність, висока нормативність, сміливість, дипломатичність, урівноваженість. У студентів-психологів з вираженою мотивацією вирішення власних проблем, переважають такі особисті якості, як високий інтелект, самоствердження,

експресивність, висока нормативність, дипломатичність, високий самоконтроль, урівноваженість. У студентів із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності переважають такі особисті якості, як товариськість, високий інтелект, емоційна стабільність, самоствердження, дипломатичність. високий самоконтроль. У студентів із вираженою мотивацією спілкування переважають такі особисті якості, як товариськість, високий інтелект, емоційна стабільність, сміливість, дипломатичність, високий самоконтроль (див. табл 2.6).

Таблиця 2.6.

Результати формувального етапу дослідження особистісних якостей студентів-психологів

Особистісні якості	Середнє значення			
	<i>Мотивація професійної допомоги</i>	<i>Мотивація вирішення власних проблем</i>	<i>Зовнішня мотивація</i>	<i>Мотивація спілкування</i>
Товариськість	4,4	4,2	7	9,9
Високий інтелект	9	8,2	8,5	8,1
Емоційна стабільність	8,9	6,9	8,1	7,1
Самоствердження	6	9	9	4,6
Експресивність	3	9,5	6,3	3,2
Висока нормативність	9,2	7	5	3,1
Сміливість	8,1	5	6	8,3
Чутливість	5,5	2	5	3
Підозрілість	3,1	3	4	1,7
Мрійливість	2,5	2	4	2,3
Дипломатичність	8,4	8,4	8	6,9

Тривожність	1	1	3	1,2
Радикалізм	1	4	6	1,5
Нонконформізм	1	6	4,1	2,5
Високий самоконтроль	5,9	9	8,3	6,9
Напруженість	1	2	4,5	1,7
Висока тривожність	1	1,6	3,1	1,8
Екстраверсія	4	1,5	2,4	3,4
Урівноваженість	9,5	7,9	8,9	7
Незалежність	4,5	5,9	6,1	7,9

Отже, після впровадження та апробації методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання за результатами формувального експерименту дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів зазначимо, що усі показники мотивації у студентів-психологів (комунікативні мотиви, мотиви уникнення, мотиви престижу, професійні мотиви, мотиви творчої самореалізації, навчально-пізнавальні мотиви, соціальні мотиви) зросли. За показниками самооцінки студентів-психологів ми зафіксували високу самооцінку за усіма показниками дослідження (характер, інтелект, здібності, авторитет, зовнішність, впевненість у собі). Діагностика професійної мотивації студентів-психологів дала змогу нам зазначити про значно виражену мотивацію професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток. Студенти, які виявили виражену мотивацію професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток, відрізняються високим інтелектом, емоційною стабільністю, високою нормативністю, сміливістю, дипломатичністю та урівноваженістю. Це свідчить про те, що ця група студентів має розвинуті когнітивні та емоційні навички, які сприяють успішній роботі в сфері професійної

психологічної допомоги. Студенти, що мають виражену мотивацію вирішення власних проблем, також характеризуються високим інтелектом, самоствердженням, експресивністю, високою нормативністю, дипломатичністю, високим самоконтролем та урівноваженістю. Ці якості є ключовими для ефективного розв'язання особистісних проблем та надання підтримки іншим. Студенти із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності відрізняються товариськістю, високим інтелектом, емоційною стабільністю, самоствердженням, дипломатичністю та високим самоконтролем. Це свідчить про їхню здатність до ефективної взаємодії та спілкування з іншими людьми в контексті професійної діяльності. Студенти із вираженою мотивацією спілкування характеризуються товариськістю, високим інтелектом, емоційною стабільністю, сміливістю, дипломатичністю та високим самоконтролем. Це вказує на їхню здатність вислуховувати та сприймати інші погляди, сприяючи ефективному спілкуванню.

Висновки до розділу 2.

У другому розділі ми здійснили емпіричне вивчення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів. Завданням констатувального етапу дослідження було з'ясувати психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів-психологів. В ході емпіричної частини дослідження було спрямовано на з'ясування особливостей самооцінки студентів-психологів, діагностику навчальної мотивації студентів, вивчення професійної мотивації психологів та домінуючих мотивів здійснення професійної роботи й особливості характеру, нахилів та інтересів особистості студентів-психологів.

Результати констатувального експерименту дозволили нам засвідчити, що домінуючими мотивами до професійного навчання у студентів-психологів є комунікативні, професійні та мотиви творчої самореалізації, проте на низькому рівні перебувають мотиви уникнення, престижу,

навчально-пізнавальні та соціальні мотиви, що вказує на знижену важливість цих аспектів у мотиваційному спрямуванні студентів.

Ми виявили, що у студентів-психологів висока самооцінка проявляється у сфері здібностей, інтелекту та зовнішнього вигляду. Однак низькі показники спостерігаються у властивостях характеру, авторитету та впевненості у собі. Це вказує на те, що існують конкретні області, де студенти можуть відчувати труднощі або потребують подальшого удосконалення.

Згідно аналізу результатів діагностики професійної мотивації студентів-психологів можна констатувати, що у студентів-психологів найбільш вираженими є мотивація вирішення власних проблем та мотивація спілкування. Інші показники, такі, як мотивація спілкування, мотивація професійної допомоги, зовнішня мотивація професійної діяльності (що є важливими характеристиками психолога) – перебувають на низькому рівні.

Ми узагальнили такі особливості характеру, нахилів та інтересів особистості студентів-психологів на констатувальному етапі дослідження: студенти-психологи із вираженою мотивацією професійної допомоги, орієнтованої на саморозвиток, виявляють високий рівень товариськості та емоційної стабільності. Студенти із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності виявляють певний набір особистісних рис. Товариськість, експресивність та чутливість вказують на їхню здатність до емпатії та побудови ефективних взаємовідносин у роботі з іншими. Студенти із вираженою мотивацією спілкування проявляють ряд ключових особистісних якостей. Товариськість, високий інтелект та експресивність свідчать про їхній інтерес до взаємодії з оточуючими та здатність до емоційного вираження.

На основі результатів констатувального експерименту і висновків про те, що рівень мотивації до професійного навчання у студентів –психологів недостатній, нами була запропонована методика підвищення мотивації студентів до професійного навчання.

Після впровадження та апробації методики підвищення мотивації студентів до професійного навчання нами було проведено формувальний етап дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів. За результатами проведеного формувального експерименту ми отримали позитивні результати зросту усіх показників мотивації до професійного навчання студентів-психологів. Щодо результатів дослідження самооцінки, було відмічено, що у студентів-психологів висока самооцінка за усіма показниками дослідження.

Діагностика професійної мотивації студентів-психологів показала результати про те, що у 50% студентів виражена мотивація професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток.

Дослідження особливостей характеру, нахилів та інтересів студентів-психологів на формувальному етапі виявило, що у представників нашої вибірки, які виявили високу мотивацію для професійної допомоги та орієнтацію на саморозвиток, переважають такі особисті якості, як високий інтелект, емоційна стабільність, висока нормативність, сміливість, дипломатичність та урівноваженість. У студентів, які виявили високий інтерес до вирішення власних проблем, також визначаються особисті якості, такі як самоствердження, експресивність, висока нормативність, дипломатичність, високий самоконтроль та урівноваженість. Стосовно студентів із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності, вони виявили певні особисті якості, зокрема товариськість, високий інтелект, емоційна стабільність, самоствердження, дипломатичність та високий самоконтроль. Нарешті, студенти із вираженою мотивацією до спілкування показали переважання таких особистих якостей, як товариськість, високий інтелект, емоційна стабільність, сміливість, дипломатичність та високий самоконтроль.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі представлено результати дослідження психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні.

Аналіз теоретичної бази засвідчує, що досліджувана проблема, яка турбує психологів досі є актуальною.

Ми встановили, що мотивація – це внутрішній чи зовнішній стан, який підтримує та стимулює особистість до досягнення певної мети або виконання конкретної дії. Мотивація включає в себе ряд процесів, таких як вибір цілей, наполегливість в дії, володіння стратегіями досягнення мети та оцінка результатів. Вона може впливати на різні аспекти життя, включаючи роботу, навчання, міжособистісні відносини та інші сфери. Базова структурна одиниця мотивації – це мотив – внутрішній чинник чи стимул, який активує, направляє та підтримує поведінку особи з метою досягнення певної мети чи задоволення певних потреб.

Нами було з'ясовано, що навчальна мотивація – це сукупність факторів, які визначають ступінь зацікавленості, наполегливості та відданості особи в навчальному процесі. Це внутрішній стан або зовнішній вплив, які спонукають особу до здобуття знань, розвитку навичок та досягнення педагогічних цілей. На основі наукової літератури ми виокремили такі психологічні фактори мотивації студентів психологів: цілі та цінності, інтерес та зацікавленість, саморегуляція та самомотивація, відчуття компетентності, ставлення до викликів та труднощів, соціальна підтримка та взаємодія тощо.

Ми встановили, що психологічна мотивація виявляється ключовим елементом успішного професійного навчання студентів-психологів. Вона визначає їх прагнення до вивчення та розвитку, впливає на якість засвоєння знань та навичок. Мотивація є динамічним процесом, тому важливо постійно стимулювати і підтримувати інтерес студентів до навчання. Застосування

різноманітних методів, використання цікавих завдань та викликів допомагає утримати високий рівень мотивації.

Нами було здійснено емпіричне вивчення психологічних особливостей мотивації до професійного навчання студентів-психологів на констатувальному та формуальному етапах. Завданням дослідження було з'ясувати психологічні особливості мотивації до професійного навчання студентів-психологів.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що домінуючими мотивами до професійного навчання у студентів-психологів виступають мотиви спілкування, професійного розвитку та творчої самореалізації. У той час як мотиви уникнення, престижу, навчально-пізнавальні та соціальні мотиви знаходяться на низькому рівні, що свідчить про їхню меншу вагомість у мотиваційній структурі студентів. Висока самооцінка у студентів проявилася у сфері здібностей, інтелекту та зовнішнього вигляду. Але такі показники, як властивості характеру, авторитету та впевненості у собі показали низькі показники. Ми з'ясували, що у студентів-психологів найбільш вираженими є мотивація вирішення власних проблем та мотивація спілкування. Інші показники, такі, як мотивація спілкування, мотивація професійної допомоги, зовнішня мотивація професійної діяльності, що є важливими характеристиками професійної діяльності психолога – перебувають на низькому рівні.

Ми узагальнили такі особливості характеру, нахилів та інтересів студентів-психологів: студенти, що мають виражену мотивацію для професійної допомоги та орієнтовані на саморозвиток, демонструють високий рівень товариськості та емоційної стабільності. Щодо студентів із вираженою «зовнішньою мотивацією» у професійній діяльності, вони виявляють певний набір особистісних рис. Товариськість, експресивність та чутливість свідчать про їхню здатність до емпатії та здатність до побудови ефективних взаємовідносин у роботі з іншими. Нарешті, студенти, що виявляють виражену мотивацію до спілкування, проявляють ряд ключових

особистісних якостей. Товарииськість, високий інтелект та експресивність свідчать про їхній інтерес до взаємодії з оточуючими та здатність до емоційного вираження.

На основі результатів констатувального експерименту ми підсумували, що рівень мотивації до професійного навчання у студентів-психологів недостатній. Нами була запропонована методика підвищення мотивації студентів до професійного навчання.

Результати формувального експерименту засвідчили про позитивний зріст усіх показників мотивації до професійного навчання студентів-психологів (комунікативні мотиви, мотиви уникнення, мотиви престижу, професійні мотиви, мотиви творчої самореалізації, навчально-пізнавальні мотиви, соціальні мотиви). До того ж, ми встановили що у студентів-психологів висока самооцінка за усіма показниками дослідження (характер, інтелект, здібності, авторитет, зовнішність, впевненість у собі).

Діагностика професійної мотивації студентів-психологів показала результати про те, що у 50% студентів виражена мотивація професійної допомоги з орієнтацією на саморозвиток, що вказує на високий ступінь інтересу та бажання студентів допомагати іншим людям, орієнтуючись при цьому на свій особистісний та професійний саморозвиток.

Дослідження особливостей характеру, нахилів та інтересів студентів-психологів на формувальному етапі дослідження дещо змінилося. студентів, які виявили високу мотивацію для професійної допомоги та орієнтацію на саморозвиток, переважають такі особисті якості, як високий інтелект, емоційна стабільність, висока нормативність, сміливість, дипломатичність та урівноваженість. У студентів, які виявили високий інтерес до вирішення власних проблем, також визначаються особисті якості, такі як самоствердження, експресивність, висока нормативність, дипломатичність, високий самоконтроль та урівноваженість. У студентів із вираженою «зовнішньою мотивацією» професійної діяльності виявилися певні особисті якості, зокрема товарииськість, високий інтелект, емоційна стабільність,

самоствердження, дипломатичність та високий самоконтроль. Нарешті, студенти із вираженою мотивацією до спілкування показали переважання таких особистих якостей, як товариськість, високий інтелект, емоційна стабільність, сміливість, дипломатичність та високий самоконтроль.

Отже, згідно результатів формувального етапу дослідження можна засвідчити, що методика підвищення мотивації студентів-психологів до професійного навчання була ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/>.
2. Алексєєва М.І. Мотиви навчання учнів: посіб. для вчителів. Київ: Рад. шк., 1974. 120 с.
3. Альохіна Н. В. Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі. Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України; за ред. С.Д. Максименка. Т. XII. Ч. 6. Київ, 2010. С. 7-14.
4. Андрійченко Ж.О. Новели правового регулювання використання заохочувальних заходів для мотивації праці. Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 берез. 2020 р., м. Харків – м. Торунь. Харків: ФОП Панов А. М., 2020. С. 25-27.
5. Андрійченко Ж.О. Організація мотивації праці на підприємствах в умовах реструктуризації. Автореф... канд. екон. наук: 08.06.01. Харків, 2004. 19 с.
6. Антонова Н.О. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України; за ред. В.О. Моляко. Т. 12. Вип. 10. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 22-49.
7. Апалат Г.П., Максимова О.П. Визначення мотиваційних особливостей навчання студентів у ЗВО. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/71/part_2/4.pdf.
8. Багатофакторний опитувальник Р.Б. Кеттелла. URL: <https://vseosvita.ua/library/16-faktornij-osobovij-opituvalnik-r-b-kettella-16-fpq-187-a-23996.html>.
9. Баклицький І.О. Психологічні особливості навчальної мотивації студентів. Науковий вісник Львівського державного університету

- внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник. Львівський держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2008. Вип. 2. С. 16-27.
10. Бондар Л.В. Особливості мотивації навчальної діяльності студентів – майбутніх практичних психологів. URL: file:///C:/Users/jerde/Downloads/alex_i,%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80.PDF.pdf.
11. Бутенко Д.С. Теорії мотивації: Практичний аспект. Стаття Харківського національного економічного університету. 2020. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/105.pdf.
12. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога. Луцьк: РВВ.
13. Гальцева Т.О. Тренінг як технологія підвищення навчальної самоєфективності студентів. URL: <file:///C:/Users/jerde/Downloads/655-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1259-1-10-20191017.pdf>.
14. Гилюн О.В. Освітні мотивації студентської молоді. Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Дніпропетровськ, 2012. №1 С. 102-104.
15. Густяков М.О. Психологія мотивації мислення: навч. посіб. М.О. Густяков. Харків: ХДУ, 1993. 64 с.
16. Завадський Й.О., Чернігівська Л.Г. Фактори мотивації персоналу в менеджменті. Економіка України. 1999. № 9. С. 53-59.
17. Зайцева І. В. Мотивація учіння студентів: монографія; за ред. П.Г. Лузана. Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. 196 с.
18. Занюк С. Психологія мотивації: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
19. Заняття з елементами тренінгу «Мотивація. Особистісне зростання». URL: <https://naurok.com.ua/zanyattya-z-elementami-treningu-motivaciya-osobistisne-zrostannya-258242.html>.
20. Іванова Н.Г. Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття,

- зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2016. Вип. 1. С. 21-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2016_1_7.
- 21.Іванова Н.Г. Сутність мотиву особистості в теорії мотивації. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/234864/237958>.
- 22.Іллін Є.П. Мотивація і мотиви. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 512 с.
- 23.Калюжна Ю.І. Особливості навчальної та трудової мотивації майбутніх психологів. Наукова стаття. 2020. Полтавський національний педагогічний університет. 2020. URL: <http://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/195244/196249>.
- 24.Канюк С.С. Психологія мотивації: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2002 С. 238-248.
- 25.Кислюк О. Співвідношення понять «мотив», «стимул», «потреба» та інтерес до навчання. *Соціальна психологія*. 2004. № 5. С. 109-118.
- 26.Климчук В.О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації. URL: <https://core.ac.uk/reader/12084130>.
- 27.Климчук В.О. Дослідження особливостей розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологія № (25)*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. С. 222-232.
- 28.Коkun О.М. Загальні чинники професійного самоздійснення особистості. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2016. Т. IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 9. С. 292-301.
- 29.Кочарян О.С., Фролова Є.В., Павленко В.М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. *Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т»*. Харків: ХАІ, 2011. 39 с.
- 30.Крушельницька О.В. Мельничук Д.П. Управління персоналом:

- Навчальний посібник. Видання друге, пере) роблене й доповнене. Київ, «Кондор». 2005. 308 с.
31. Кузікова С.Б. Технології оптимізації становлення суб'єкта саморозвитку в системі фахової підготовки студенті-психологів. Проблеми загальної та педагогічної психології : збірн. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка. Т. XIV. Ч. 1. Київ, 2012. С. 164-171.
32. Маркова А.К. Проблеми формування мотиваційної навчальної діяльності. Київ, 1989.
33. Меденцова Т.М. Аналіз понять «мотиви» та «мотивація навчання» особистості. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/7/statti/2meden_cova.htm
34. Мельник Л.Г., Волк О.М., Гайтина Н.М., Рибалка М.В. Удосконалення методів мотивації працівників на підприємствах України з урахуванням міжнародного досвіду. Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. 2012. № 4. С. 55-63.
35. Методика вимірювання самооцінки Т.В. Дембо, С.Я. Рубінштейн. URL: https://vseosvita.ua/library/metodika-dembo-rubinstejna-blank-ta-instrukcia437622.html?_cf_chl_tk=1WoN.Rl_zmZYZBpRUD71XZaNgbA79as4v.O0DBlj.Qo-1705405418-0-gaNycGzNDrs
36. Методика діагностики навчальної мотивації студентів А.А. Реан та В.А. Якуніна, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_badmaeva/#google_vignette.
37. Микитюк С. Особливості та умови формування мотивів навчання у студентів. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 10 квіт. 2018 р. ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, Жешув. ун-т, Пед. ун-т Чендус. ун-ту; редкол.: О.А. Андрущенко та ін. Харків: ХНПУ, 2018. С. 278-281.

[content/uploads/2021/04/Systematization-of-scientific-views-on-the-problem-of-motive-and-motivation-in-psychological-science-O.-V.-Srukova.pdf](https://core.ac.uk/download/pdf/229859336.pdf).

48. Тапалова О.Б. Мотивація досягнення: феномен, дослідження, проблеми. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229859336.pdf>.
49. Тимошенко І., Соснін А. Мотивація особистості та людських ресурсів. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. 576 с.
50. Тренінгове заняття на тему: Мотивація навчання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/5646/1/%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_3.pdf.
51. Урманов Ф.Ш., Касімова А.А. Мотивація – основний чинник ефективності управлінської праці. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 4. С. 98-102.
52. Шапіро С.А. Мотивація та стимулювання персоналу. Миколаїв: ГроссМедіа, 2005. 224 с.
53. Юшкевич Ю.С. Теоретико-методологічні засади дослідження морально-етичних цінностей. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147036547.pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Методика вимірювання самооцінки (автори Т.В. Дембо, С.Я. Рубінштейн)

ОПИС ЗАВДАННЯ: кожному школяреві пропонується бланк методики, що містили інструкцію та завдання.

ІНСТРУКЦІЯ: кожна людина оцінює свої здібності, можливості, характер тощо. Рівень розвитку кожної якості можна умовно зобразити вертикальною лінією, нижня точка якої буде символізувати найнижчий розвиток, а верхня - найвищий. На наступній сторінці намальовано 7 таких ліній. Вони позначають:

- 1 – здоров'я
- 2 - здібності
- 3 – характер
- 4 – авторитет у однолітків
- 5 – вміння багато робити своїми руками, «умілі руки»
- 6 – зовнішність
- 7 – впевненість у собі.

Під кожною лінією написано, що вона позначає.

На кожній лінії позначте те як ти оцінюєш у себе розвиток цієї якості в даний момент. Після цього хрестиком (X) відзнач, за якого рівня розвитку цих якостей, сторін, ти був би задоволений собою або відчув гордість за себе. Отже: (-) - рівень розвитку у Вас якості, сторони особистості зараз. (X) - такий рівень розвитку якості, якого Ви прагнете, досягнувши якого. Ви будете задоволені собою Вертикальна лінія умовно означає розвиток певної якості, сторони людської: особистості від нижчого рівня /нижня точка/ до найвищого /верхня точка/. **ЗАВДАННЯ:** далі зображено 7 ліній, довжина кожної - 100 мм, із зазначенням верхньої, нижньої точок середини шкали. При цьому верхня і нижня точки відзначаються помітними рисками, середина – ледь помітною точкою.

Методика може проводитися фронтально – з цілим класом чи групою учнів – та індивідуально з кожним школярем.

Інтерпретація результатів проводиться після підрахунку кількості балів.

Рівень домагань (УП): реалістичний рівень домагань, вважається нормою, результат є від 60 до 89 балів. Більш оптимальним - відносно високим рівнем є набрана кількість балів від 75 до 89 балів, що свідчить про оптимальне уявлення про свої власні потенціали, це виявляється значним фактором особистісного розвитку. Результат від 90 до 100 балів – часто свідчить про нереалістичний, некритичний погляд людини до особистих потенціалів. А випробувані набрали менше 60 балів мають занижений рівень домагань, він – джерело несприятливого розвитку особистості.

Дані про рівень самооцінки описуються так:

Сума балів від 45 до 74 («середня» та «висока» самооцінка) запевняють про реалістичну (адекватну) самооцінку. Сума балів від 75 до 100 і більше свідчить про підвищену самооцінку, і навіть свідчить про певні відхилення особистості у її формуванні. Підвищена самооцінка говорить про особистісну незрілість індивіда, невміння точно дати оцінку своїм результатам та своєї діяльності, порівняння себе з іншими людьми; ця самооцінка може вказувати на головні спотворення у формуванні індивіда – «закритість для досвіду», несприйняття своїх помилок, поразок, зауважень та оцінки оточуючих. Сума балів нижче свідчить про занижену самооцінку (недооцінка своєї особистості) і вказує про велике неблагополуччя у розвитку та формуванні особистості. Такі учні найчастіше складають «групу ризику», зазвичай їх мало. За низькою самооцінкою можуть приховуватися два абсолютно різні психологічні явища: непідробна невпевненість у собі і «захисна», коли декларування (собі самому) особистого невміння, відсутність здібностей тощо. дозволяє не застосовувати жодних старань.

Методика діагностики навчальної мотивації студентів А.А. Реан та В.А. Якуніна, модифікація Н.Ц. Бадмасвої

Ключ до тесту та обробка результатів тесту

- Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.
- Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.
- Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.
- Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.
- Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.
- Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.
- Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

Під час обробки результатів тестування необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника.

Інструкція до тесту

Оцініть за 5-бальною системою наведені мотиви навчальної діяльності з значущості для Вас: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів – максимальною.

Оцініть ступінь згоди з відповідями на запитання «Для чого я навчаюсь?»

Тестовий матеріал

1. Навчаюся, тому що мені подобається обрана професія.
2. Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.
3. Хочу стати спеціалістом.
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, які стосуються сфери майбутньої професійної діяльності
5. Хочу повною мірою використовувати наявні в мене задатки, здібності та схильність до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.

7. Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі та всебічні знання.
8. Тому що хочу бути серед кращих студентів.
9. Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала найкращою у коледжі.
10. Щоб заводити знайомства та спілкуватися з цікавими людьми.
11. Тому що отримані знання дозволять мені досягти всього необхідного.
12. Необхідно закінчити коледж, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як здібному, перспективному людині.
13. Щоб уникнути засудження та покарання за погане навчання.
14. Хочу бути шановною людиною навчального колективу.
15. Не хочу відставати від однокурсників, не хочу опинитися серед відстаючих.
16. Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень мого матеріального забезпеченості у майбутньому.
17. Успішно вчитися, скласти іспити на «4» та «5».
18. Просто подобається вчитися.
19. Потрапивши до коледжу, змушений навчатися, щоби закінчити його.
20. Бути завжди готовим до чергових занять.
21. Успішно продовжити навчання на наступних курсах, щоб дати відповіді конкретні учбові питання.
22. Щоб набути глибоких і міцних знань.
23. Тому що в майбутньому я думаю зайнятися науковою діяльністю за спеціальністю.
24. Будь-які знання стануть у нагоді у майбутній професії.
25. Бо хочу принести більше користі суспільству.
26. Стати висококваліфікованим спеціалістом.
27. Щоб дізнаватися про нове, займатися творчою діяльністю.
28. Щоб відповісти на проблеми розвитку суспільства, життєдіяльності людей.
29. Бути хорошому рахунку у викладачів.
30. Домогтися схвалення батьків та оточуючих.

31. Навчаюся задля виконання обов'язку перед батьками, школою.
32. Тому що знання надають мені впевненості у собі.
33. Тому що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.
34. Хочу отримати диплом з хорошими оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.

Під час обробки результатів тестування необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника.

«Опитувальник професійної мотивації психологів»**автори: О.В. Мікляєва, П.В. Румянцева, О.С. Тужикова, І.О. Тупіцина**

Інструкція: Будь ласка, відповідайте на запитання, вказуючи ступінь вашого погодження чи непогодження з кожним твердженням за шкалою від 1 до 5, де 1 - "повністю не погоджуюсь", 3 - "не визначився/не визначена", 5 - "повністю погоджуюсь".

Особистий Профіль:

- Моя професійна діяльність у сфері психології є для мене джерелом особистого задоволення.
- Розвиток своєї професійної компетентності є для мене важливим завданням.
- Я вважаю, що моя професійна робота в психології відповідає моїм особистим цілям та цінностям.

Професійний Розвиток:

- Участь у професійних тренінгах та семінарах важлива для мого професійного росту.
- Я завжди стежу за новинами та дослідженнями в галузі психології.
- У мене є чітке уявлення про свої професійні кар'єрні цілі та перспективи.

Мотиваційні Фактори:

- Важливо для мене відчувати, що моя робота приносить користь людям.
- Мені цікаво розв'язувати психологічні завдання та вирішувати проблеми клієнтів.
- Мене мотивує можливість допомагати людям в розвитку та покращенні їхнього життя.

Задоволення від Професійної Діяльності:

- Я відчуваю задоволення від досягнень у своїй професійній сфері.
- Спілкування з клієнтами та допомога їм принесли мені значущі емоційні враження.

- Узгодження з моїм професійним призначенням є важливим для мене аспектом.

Будь ласка, вказуйте ваші відповіді, якщо це можливо, зазначте рівень вашої згоди чи незгоди з кожним з тверджень. Дякуємо за участь у нашому дослідженні!

Багатофакторний опитувальник Р.Б. Кеттелла

Даний тест універсальний, практичний, дає багатогранну інформацію про індивідуальність. Він містить 105 запитань. Час дослідження коливається від 20 до 50 хвилин. Методика може застосовуватися як у групі, так і індивідуально, як у блоці з іншими методиками, так і самотійно.

Вік досліджуваних з 14 років.

Інструкція. Перед вами ряд запитань, які допоможуть визначити деякі властивості вашої особистості. Тут не може бути "правильних" чи "неправильних" відповідей. Люди різні, і кожен може висловити свою думку. Намагайтеся відповідати щиро і точно.

Відповідаючи на кожне запитання, ви повинні вибрати одну з трьох запропонованих відповідей - ту, яка найбільшою мірою відповідає вашим поглядам, вашій думці про себе. Відповідати необхідно таким чином: у відповідній клітинці у бланку відповідей поставте "+" (ліва клітинка відповідає відповіді "а", середня - "в", а клітинка справа - відповіді "с").

Відповідаючи на запитання, пам'ятайте такі чотири правила:

- 1) не потрібно багато часу витратити на обдумування відповідей. Давайте ту відповідь, яка першою спаде вам на думку;
- 2) намагайтеся не дуже часто давати проміжні, невизначені відповіді типу "не знаю", "дещо середнє" і т.п.;
- 3) обов'язково відповідайте на всі запитання по черзі, нічого не пропускаючи;
- 4) відповідайте чесно і щиро.

Тестовий матеріал

1. Я думаю, що моя пам'ять тепер	а) так;
краща, ніж була раніше,	в) важко відповісти;

с) ні.

2. Я б цілком міг жити один,
далеко від людей,

а) так;

в) іноді;

с) ні.

3. Якби я сказав, що небо
знаходиться "знизу" і що зимою
"спекотно", я мусів би назвати
злочинця:

а) бандитом;

в) святим;

с) хмарою.

4. Коли я лягаю спати, я:

а) засинаю швидко;

в) засинаю не дуже швидко;

с) засинаю з труднощами.

5. Якщо б я вів автомобіль по
дорозі, де багато інших машин, я
волів би:

а) пропустити вперед більшість
машин;

в) не знаю;

с) обігнати всі машини, які йдуть
попереду.

6. У компанії я дозволяю іншим
жартувати і розповідати будь-які
історії,

а) так;

в) іноді;

с) ні.

7. Мені важливо, щоб у всьому,
що мене оточує, не було безладу,

а) вірно;

в) важко сказати;

с) невірно.

8. Більшість людей, з якими я
буваю в компаніях, без сумніву,
раді мене бачити.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

9. Я б скоріш за все займався:

а) фехтуванням і танцями;

в) важко сказати;

с) боротьбою і баскетболом.

10. Мене тішить, що те, що люди
роблять, зовсім не схоже на те, що
вони потім розповідають про це.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

11. Читаючи про яку-небудь
подію, я цікавлюся всіма
подробницями,

а) завжди;

в) іноді;

с) рідко.

12. Коли друзі кепкують з мене, я зазвичай сміюся разом з усіма і зовсім не ображаюся.

- а) вірно;
- в) не знаю;
- с) невірно.

13. Якщо мені хто-небудь нагруб'янить, я можу швидко забути про це.

- а) вірно;
- в) не знаю;
- с) невірно.

14. Мені більше подобається вигадувати нові способи виконання якої-небудь роботи, ніж дотримуватися випробуваних прийомів.

- а) вірно;
- в) не знаю;
- с) невірно.

15. Коли я планую що-небудь, то переважно роблю це самостійно, без чиєїсь допомоги.

- а) вірно;
- в) іноді;
- с) ні.

16. Я думаю, що менш чутливий і легкозбудливий, ніж більшість людей,

- а) вірно;
- в) важко відповісти;
- с) невірно.

17. Мене дратують люди, які не можуть швидко прийняти рішення,

- а) вірно;
- в) не знаю;
- с) невірно.

18. Іноді, хоча і короткочасно, у мене виникало почуття роздратованості стосовно моїх батьків.

- а) так;
- в) не знаю;
- с) ні.

19. Я скоріше розкрив би свої таємні думки:

- а) моїм хорошим друзям;
- в) не знаю;
- с) своєму щоденнику.

20. Я думаю, що слово, протилежне за змістом слову "неточний", - це:

- а) недбалий;
- в) старанний;
- с) приблизний.

21. У мене завжди вистачає енергії, коли мені це необхідно,

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

22. Мене більше дратують люди, які:

а) своїми грубими жартами змушують людей червоніти;

в) важко відповісти;

с) створюють незручності для мене, запізнюючися на домовлену зустріч.

23. Мені дуже подобається запрошувати гостей і розважати їх.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

24. Я думаю, що:

а) не все треба робити однаково ретельно;

в) важко сказати;

с) будь-яку роботу необхідно виконувати ретельно, якщо ви за неї взялися.

25. Мені завжди доводиться долати ніяковість (хвилювання),

а) так;

в) можливо;

с) ні.

26. Мої друзі частіше:

а) радяться зі мною;

в) роблять те й інше порівну;

с) дають мені поради.

27. Якщо приятель обманює мене в дрібницях, я скоріше волюю зробити вигляд, що не помітив цього, ніж викрити його.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

28. Мені подобається товариш:

а) інтереси якого мають діловий і практичний характер;

в) не знаю;

с) який відрізняється глибоко продуманими поглядами на життя.

29. Я не можу байдуже слухати, як інші люди висловлюють ідеї, протилежні тим, в які твердо вірили.

а) вірно;

в) важко відповісти;

с) невірно.

30. Мене хвилюють мої колишні вчинки і помилки,

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

31. Якщо б я однаково добре вмів й те, і інше, то я б надавав перевагу:

а) грі в шахи;

в) важко сказати;

с) грі в городки.

32. Мені подобаються комунікабельні, компанійські люди,

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

33. Я настільки обережний і практичний, що зі мною трапляється менше неприємних несподіванок, ніж з іншими людьми.

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

34. Я можу забути про свої турботи і обов'язки, коли це необхідно,

а) так;

в) іноді;

с) ні.

35. Мені буває важко визнати, що я неправий,

а) так;

в) іноді;

с) ні.

36. На підприємстві мені було б цікавіше:

а) працювати з машинами, механізмами і брати участь в основному виробництві;

в) важко сказати;

с) розмовляти з людьми, займатися суспільною працею.

37. Яке слово не пов'язане з двома іншими?

а) кішка;

в) близько;

с) сонце.

38. Те, що деякою мірою відволікає мою увагу:

а) дратує мене;

в) трохи непокоїть;

с) не турбує мене зовсім.

39. Якщо б у мене було багато грошей, то я:

а) потурбувався б про те, щоб не викликати до себе заздрощів;

в) не знаю;

с) жив би, не відмовляючи собі ні в чому.

40. Найгірше покарання для мене:

а) важка робота;

в) не знаю;

с) бути закритим на самоті.

41. Люди повинні більше, ніж вони роблять це тепер, вимагати дотримання законів моралі.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

42. Мені говорили, що в дитинстві я був:

а) спокійним і любив залишатися один;

в) не знаю;

с) жвавим і непосидючим.

43. Мені подобалася б практична щоденна робота з різним устаткуванням і машинами.

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

44. Я думаю, що більшість свідків говорять правду, навіть якщо це нелегко для них.

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

45. Іноді я не наважуюся впроваджувати в життя свої ідеї,

тому що вони здаються мені нездійсненними.

а) вірно;

в) важко відповісти;

с) невірно

46. Я намагаюся сміятися над жартами не так голосно, як це робить більшість людей.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

47. Я ніколи не почуваю себе таким нещасним, що хочеться плакати,

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

48. У музиці я насолоджуюся:

а) маршами у виконанні військових оркестрів;

в) не знаю;

с) скрипічним соло.

49. Я б скоріше волів провести два літні місяці:

а) у селі з одним або двома товаришами;

в) важко сказати;

с) очолити групу в туристичному таборі.

50. Зусилля, витрачені на складання планів:

- а) ніколи не зайві;
- в) важко сказати;
- с) не варті цього.

51. Необмірковані вчинки і вислови моїх приятелів на мою адресу не ображають і не засмучують мене.

- а) вірно;
- в) не знаю;
- с) невірно.

52. Коли мені все вдається, я вважаю ці справи легкими,

- а) завжди;
- в) іноді;
- с) рідко.

53. Я волів би скоріше працювати:

- а) в установі, де мені необхідно було б керувати людьми і весь час бути серед них;
- в) важко відповісти;
- с) архітектором, який у тихій кімнаті розробляє свій проект.

54. Будинок так відноситься до кімнати, як дерево:

- а) до лісу;
- в) до рослин;
- с) до листя.

55. Те, що я роблю, у мене не виходить:

- а) рідко;
- в) іноді;
- с) часто.

56. В більшості справ я:

- а) надам перевагу ризику;
- в) не знаю;
- с) волію діяти напевно.

57. Імовірно, деякі люди вважають, що я занадто багато говорю,

- а) скоріше це так;
- в) не знаю;
- с) думаю, що ні.

58. Мені більше подобається людина:

- а) великого розуму, навіть якщо вона ненадійна і непостійна;
- в) важко сказати;
- с) із середніми здібностями, але яка вміє протистояти різним спокусам.

59. Я приймаю рішення:

- а) швидше, ніж інші люди;
- в) не знаю;
- с) повільніше, ніж більшість людей.

60. На мене велике враження справляють:

- а) майстерність та витонченість;
- в) важко сказати;
- с) сила і міць.

61. Я вважаю, що я людина, схильна до співробітництва,

- а) так;
- в) інколи;
- с) ні.

62. Мені більше подобається розмовляти з людьми витонченими, вишуканими, ніж з відвертими і прямолінійними.

- а) так;
- в) не знаю;
- с) ні.

63. Я волію:

- а) вирішувати питання, які стосуються особисто мене, сам;
- в) важко відповісти;
- с) радитися з моїми друзями.

64. Якщо людина не відповідає відразу ж, після того як я щонебудь сказав їй, то я відчуваю, що, мабуть, сказав якусь дурницю.

- а) вірно;
- в) не знаю;

с) невірно.

65. У шкільні роки я здебільшого отримував знання:

- а) на уроках;
- в) важко сказати;
- с) читаючи книжки.

66. Я уникаю суспільної роботи і пов'язаної з цим відповідальності,

- а) вірно;
- в) іноді;
- с) невірно.

67. Коли питання, яке необхідно вирішити, дуже важке і потребує від мене багато зусиль, я намагаюся:

- а) зайнятися іншим питанням;
- в) важко відповісти;
- с) ще раз спробую вирішити це питання.

68. У мене виникають сильні емоції: тривога, гнів, приступи сміху і т.д. - здавалося б, без будь-якої причини.

- а) так;
- в) іноді;
- с) ні.

69. Іноді я розмірковую гірше, ніж завжди,

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

70. Мені приємно зробити людині послугу, погодившись призначити зустріч з нею на час, зручний для неї, навіть якщо це не дуже зручно для мене.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

71. Я думаю, що число, яке повинно продовжити ряд 1, 2, 3, 5, 6... - це:

а) 10;

в) 5;

с) 7.

72. Іноді у мене бувають нетривалі приступи нудоти і запаморочення голови без визначеної причини.

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

73. Я волію скоріше відмовитися від свого замовлення, ніж завдати офіціанту або офіціантці зайве занепокоєння.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

74. Я живу нинішнім днем більшою мірою, ніж інші люди,

а) вірно;

в) важко сказати;

с) невірно.

75. На вечірці мені подобається:

а) брати участь у цікавій розмові;

в) важко відповісти;

с) дивитися, як люди відпочивають, і просто відпочивати самому.

76. Я висловлюю свою думку незалежно від того, скільки людей можуть її почути.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

77. Якщо б я міг перенестися в минуле, то найбільше хотів би зустрітися з:

а) Колумбом;

в) не знаю;

с) Пушкіним.

78. Я змушений стримувати себе від того, щоб не ладнати чужі справи,

а) так;

в) іноді;

с) ні.

79. Працюючи в магазині, я волів би:

а) оформлювати вітрини;

в) не знаю;

с) бути касиром.

80. Якщо люди погано про мене думають, я не намагаюся переконати їх і продовжую робити так, як вважаю за потрібне:

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

81. Якщо я бачу, що мій давній товариш сторониться мене, я зазвичай:

а) зразу ж думаю: "У нього поганий настрій";

в) не знаю;

с) непокоюся про те, який поганий вчинок я скоїв.

82. Всі нещастя трапляються через людей:

а) які намагаються у все внести зміни, хоча вже існують задовільні способи вирішення цих питань;

в) не знаю;

с) які відкидають нові, багатообіцяючі пропозиції.

83. Я отримую велике задоволення, розповідаючи місцеві новини,

а) так;

в) іноді;

с) ні.

84. Акуратні, вимогливі люди не вживаються зі мною,

а) вірно;

в) іноді;

с) невірно.

85. Мені здається, що я менш дратівливий, ніж більшість людей

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

86. Я легше можу не рахуватися з іншими людьми, ніж вони зі мною,

а) вірно;

в) іноді;

с) невірно.

87. Буває, що вранці я не хочу ні з ким розмовляти,

а) часто;

в) іноді;

с) ніколи.

88. Якщо стрілки годинника зустрічаються рівно через кожні 65 хв, відміряних на точних годинниках, то цей годинник:

- а) відстає;
- в) іде правильно;
- с) спішить.

89. Мені буває нудно:

- а) часто;
- в) іноді;
- с) рідко.

90. Люди кажуть, що мені подобається робити все своїм оригінальним способом.

- а) вірно;
- в) іноді;
- с) невірно.

91. Я вважаю, що необхідно уникати зайвих хвилювань, тому що вони стомлюють.

- а) так;
- в) іноді;
- с) ні.

92. Вдома у вільний час я:

- а) розмовляю і відпочиваю;
- в) важко відповісти;
- с) займаюся цікавими справами.

93. Я невпевнено і обережно ставлюся до зав'язування дружніх стосунків із новими людьми.

- а) так;
- в) іноді;
- с) ні.

94. Я вважаю, що те, що люди говорять віршами, можна так само виразити прозою:

- а) так;
- в) іноді;
- с) ні.

95. Я підозрюю, що люди, з якими я перебуваю в дружніх стосунках, можуть виявитися зовсім не друзями за моєю спиною.

- а) так, у більшості випадків;
- в) іноді;
- с) ні, рідко.

96. Я думаю, що навіть найдраматичніші події уже через рік не залишать у моїй душі ніякого сліду.

- а) так;
- в) іноді;
- с) ні.

97. Я думаю, що було б цікавіше стати:

а) натуралістом і працювати з рослинами;

в) не знаю;

с) страховим агентом.

98. Я схильний до безпричинного страху і відрази щодо деяких речей, наприклад певних тварин, місць і т.д.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

99. Я люблю міркувати про те, як можна було б покращити світ,

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

100. Я надаю перевагу іграм:

а) де потрібно грати в команді або мати партнера;

в) не знаю;

с) де кожний грає за себе.

101. Вночі мені сняться фантастичні або абсурдні сни.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

102. Якщо я залишаюся в будинку один, то через деякий час відчуваю тривогу і страх.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

103. Я можу своїм дружнім ставленням ввести людей в оману, хоча насправді вони мені не подобаються.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

104. Яке слово не співвідноситься з двома іншими?

а) думати;

в) бачити;

с) слухати.

105. Якщо мати Марії є сестрою батька Олександра, то ким є Олександр по відношенню до батька Марії?

а) двоюрідним братом;

в) племінником;

с) дядьком.

Оцінювання і аналіз результатів

Відповіді заносяться у спеціальний опитувальний бланк, а потім обраховуються за допомогою спеціального ключа. Відповідність з ключем відповідей "а" і "с" оцінюється 2 балами, відповідей "в" -1 балом. Виключенням є фактор В - тут будь-яка відповідність відповіді з ключем дає 1 бал. Сума балів за кожною групою запитань дає в результаті значення фактора. Таким чином, максимальна оцінка за кожним фактором - 12 балів, за фактором В - 8 балів, мінімальна - 0 балів.

На основі якісного і кількісного аналізу змісту особистісних факторів і їх взаємозв'язку можуть бути виділені такі блоки факторів:

Інтелектуальні особливості — фактори В, М, Q1

Емоційно-вольові особливості - фактори С, G, I, O, Q3, Q4.

Комунікативні властивості і особливості міжособистісної взаємодії - фактори - F, H, F, E, Q2, N, L.